

Tartu Ülikool
Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond
Kultuuriteaduste instituut
Kirjanduse ja teatriteaduse osakond

Kristina Ruder

Romaani „Mitte üksnes sõnad“ loomisprotsess ja eneserefleksioon

Magistriprojekt

Juhendaja: Meelis Friedenthal

Tartu 2022

Sisukord

Sisukord	2
Eessõna.....	3
Sissejuhatus	4
I Teoreetiline osa.....	6
1.1 Muinasjuttude põhifunktsioonid ja morfoloogia: Proppi mudel.....	6
1.2. Romaani „Mitte üksnes sõnad“ analüüs Proppi ja Holbeki mudeli põhjal.....	8
1.3. Ülevaade kujunemisromaani ja noortekirjanduse mõistetest ning teguritest.....	15
1.4. Romaanide „Mitte üksnes sõnad“ ja „Kurbus kummaline tunne“ võrdlus läbi kujunemis- ja noorteromaani žanri teooria.....	18
II Eneserefleksioon.....	24
2.1. Eneserefleksiooni teoreetiline alus.....	24
2.2. Eneserefleksioon romaani „Mitte üksnes sõnad“ põhjal.....	27
III Romaani „Mitte üksnes sõnad“ loomise ja reflekteerimisprotsessi etapid	29
Kokkuvõte.....	32
Kasutatud kirjandus.....	35
Summary.....	38
Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks.....	41

Eessõna

Iga raamatu autori enesearengu üks osa on oskus kriitilise pilguga loodud loomingule tagasi vaadata ja seeläbi end analüüsida. Eneserefleksiooni kaudu saan autorina ennast paremini tundma õppida. Oluline on osata märgatut konstruktiivselt hinnata, et seeläbi areneda meisterlikumaks kirjutajaks. Tähtis on mõista, millised oskused ja teadmised on rahuldavad ja mis vajavad arendamist. Eneserefleksiooni kaudu saab välja selgitada, kuidas kirjutada haaravamalt nii ajas kui ka tegelaste kujunemislugudes, samuti aitab mõista, kuidas läbi erinevate põimumiste mõjuda mitmetahuliselt, samas sundimatult.

Eesti kirjanduse magistriõppesse asudes oli minu üheks eesmärgiks arendada endas kriitilisust, et seeläbi ühendada kirjutamissoov ehk praktiline osa teoreetiliste teadmistega. Olin otsustanud magistriõppesse astudes kirjutada lõputööna magistriprojekt, mille käigus analüüsin romaani loomisprotsessi läbi eneserefleksiooni.

Olen varasemalt kirjutanud lühilugusid lastele ja andnud välja kolm luule- ja mõttepärliraamatut täiskasvanutele. Laste-, luule- ja mõttepärliraamatute tiraažid olid 500–1000 raamatut. Müügi tulemused on olnud rahuldavad.

Mõte kirjutada noorteromaan tekkis siis, kui Eesti Lastekirjanduse Keskus (ELK) koostöös kirjastusega Tänapäev kuulutas välja noorteromaanivõistluse. Noorteromaani ei ole ma seni kirjutanud. Minu eesmärk oli kirjutada noorteromaan ja osaleda sel võistlusel.

Romaan ei pälvinud ühtegi auhinda. Otsustasin astuda Tartu Ülikooli kirjanduse- ja teatriteaduse magistriõppesse eesmärgiga mõista paremini romaani kirjutamise meetodeid.

Sissejuhatus

Magistriprojekti eesmärk on lühiromaani loomine, enese kui autori eneserefleksioon ja areng kirjutamisprotsessi käigus. Magistriprojekt käsitleb romaani kirjutamise etappe algusest lõpuni: eesmärgistamine, süžee loomine, visandite tegemine, ümberkirjutamine, stiili parandamine, koostöö juhendaja, toimetaja ja testlugejatega.

Magistriprojekt annab võimaluse lühiromaani kirjutamise etappide kaudu saada romaani kirjutamisele tagasisidet, märgata kitsaskohti ja leida võimalusi parema tulemuse saamiseks. Lisaks hõlmab projekt läbi eneserefleksiooni selgitusi lühiromaani ülesehituse ja kasutatud stiilimeetodite kohta, kujunemisromaani ja funktsiodeterminatsiooni teoreetilist käsitlust ja selgitab süžee tüübi valikut.

Eritlen romaani „Mitte üksnes sõnad“ kirjutamise teekonda: idee kujunemine, loomisprotsess ja romaani väljaandmine. Magistriprojekti teostamise käigus ja sellele tagasi vaadates analüüsin ja kirjeldan enda arengut, saadud kogemusi ja võrdlen neid õpitud teooriatega.

Lisaks toon välja noorte- ja kujunemisromaani ning muinasjutu mudelite sarnasusi ning võimalikkuse, et iga autor, kes kirjutab omaeluloolist romaani, püüab läbi sisemise ellujäämisinstinkti kujundada narratiivi selliselt, et seal on vähemalt üks õnnelik muinasjutuline lõpp.

Magistriprojekti käigus uurin iseend: kirjutamisstiili, nõrkusi, tugevusi, motivatsiooni, oskust arvestada testlugejate, juhendaja ja kriitilise või positiivse tagasiside andjatega. Analüüsin võrdlevalt minu romaaniga sarnast teost, kujunemisromaani kui võimalikku minu romaani žanri ja muinasjutu mudeleid, milles on samuti sarnaseid jooni minu kirjutatud tekstiga.

Romaani narratiiviks on noore naise kujunemisprotsess noorukieast täiskasvanuks saamiseni. „Mitte üksnes sõnad“ narratiivi esmane kirjutatud lõpuosa võimaldas tõlgendada peategelase saatust erinevalt. Testlugejate soovitusel sai romaan õnneliku lõpu. Seeläbi muutus narratiiv kujunemisromaani ja muinasjutu žanri põiminguks. Kirjandusteooriatele tuginedes püstitan hüpoteesi, et muinasjutu žanr on sarnase ülesehitusega nii noortekirjanduse kui ka kujunemisromaanide käsitlusele.

Magistriprojekti teoreetilises esimeses osas tutvustan muinasjuttude põhifunktsioone ja morfoloogiat, tuginedes Vladimir Proppi „Imemuinasjutu morfoloogia“ (ilmus 1928 vene keeles ja 1958 inglise keeles) 31-osalisele süntagmaatilisele mudelile ja selgitan

noortekirjanduse ja kujunemisromaaani mõisteid. Järgmiselt võrdlen Proppi 31-osalist süntagmaatilist mudelit paralleelselt Holbeki paradigmaatilise mudeliga, enda romaani ning noortekirjanduse ja kujunemisromaaani käsitlusega. Töö teises osas vaatlen eneserefleksiooni võimalusi, selle definitsiooni ja olulisust loomeinimesele. Kolmandas, magistriprojekti praktilises osas, tutvustan romaani „Mitte üksnes sõnad“ loomisprotsessi erinevates etappides, esitan järeldused ja võimalikud uued õpieesmärgid. Lisas on romaan „Mitte üksnes sõnad“.

I Teoreetiline osa

1.1 Muinasjuttude põhifunktsioonid ja morfoloogia: Proppi mudel

Eritledes erinevate muinasjutu uurijate käsitlusi võib minu romaani „Mitte üksnes sõnad“ narratiivi nimetada osaliselt muinasjutuks. Soome kultuuri religioosete traditsioonide uurija ning süvaanalüüsi „Kalevala mütoloogia“ (1989) autori Juha Pentikäineni järgi on muinasjutud loodud rahvale ilmaliku ajaviitekirjandusena, nendesse ei usuta nii sügavalt, kui usutakse muistenditesse või müütidesse (Honko, Pentikäinen 1997: 77).

Helsingi ülikooli emeriitprofessor, folklorist ja muinasjuttude uurija Satu Apo hindab küll muinasjuttude loomist ja nende edasi andmist, kuid nimetab neid ajaviitejuttudeks, mida kuulates saab unustada oma igapäevaelu probleemid. (Apo 1986: 6, 348) Apo arvates loodi muinasjutte rohkem seal, kus oli elu raskem. (*ibid.*: 15).

John Ronald Reuel Tolkien kirjutab, et muinasjutud pakuvad imaginatiivset rahulolu sügavatele inimihadele, sh pääsemisele surmast, kuid kõige olulisemaks peab ta lohutust, mille toob õnnelik lõpp. (J.R.R. Tolkien encyclopedia järgi 2006: 176)

Eesti ja võrdleva rahvaluule kaasprofessor ning muinasjutu uurija Risto Järv juhib tähelepanu kaasaegses kultuuris loodud juttude ülesehitusele, mis on sarnased muinasjuttudega, näiteks seiklusfilmid, milles toimuvad tihti mitmete uskumatute episoodidega muinasjutulaadsed sündmusteread. Algselt justkui tavaline kangelane jõuab imepärasel viisil astuda vastu ühele või lausa mitmele vaenlasele, peale erinevaid takistusi saavutatakse võit ja tegevustiku käigus leitakse ka armastus (Järv 2005: 49). Järv toob esile skemaatilise seaduspära, mille kohaselt peategelast ega teda ümbritsevat ei kirjeldata põhjalikult. Detailide vähesuse korvab kordamine. Kordamise seadus tekstis toimub sündmuste või tegevuste kordamise kaudu. Harilikult korratakse arve (kolm katsumust vms), millest tekib kolmarvu seadus (muinasjuttudes on eelistatud esemete või tegelaste või takistuste puhul arvu kolm). Lõppkaaluseadus toob esile, et kõige olulisem on teksti lõpp. Tegevuse või tegude seadus kompenseerib tegelaste ja kohtade vähest kirjeldust. Muinasjutu tervik on orienteeritud tegevustele ja tegelaste iseloomustamisele läbi vastandamise, st vastandite seaduse mõistmisele. Muinasjutus on esindatud nii tegevustes kui tegelastes kontrastid: hea ja paha, ilus ja inetu vms. Lavalise kaksuse seadus viitab kahele osalisele. Uus tegelane ilmub, kui teine tegelane jääb tagaplaanile.

Ameerika antropoloog Franz Boas järgi on mõistlik oletada, et nii muinasjutud kui ka müüdid on saanud alguse inimeste kujutlusvõime ja nende igapäevaelu sündmuste põimimise teel (Boas 1982: 405). Muinasjuttude morfoloogilise uurimise rajaja ja õpetlane Vladimir Propp on samal arvamusel, ta nimetab muinasjutte rahva narratiivseks kunstiks, mis meeldivad kuulajatele või lugejatele, sest kirjutamisel on kasutatud huumorirohket fiktsiooni reaalsusest, seejuures rääkija ise ega ka kuulaja ei usu seda (Propp 1997: 20–22).

Joonis 1. Vladimir Proppi 31-osaline süntagmaatiline mudel.

Propp koostas etnograaf A. F. Afanasjevi avaldatud vene imemuinasjuttude¹ kogumiku põhjal 31-osalise süntagmaatilise mudeli, mille kaudu saab analüüsida muinasjuttude terviktähendust. Mudel on kirjandusteaduses laialt levinud ning seda on palju rakendatud. (joonis nr 1.)

¹ Muinasjutt, milles on üleloomulikke tegelasi ja juhtub imesid. (EKI Ühend sõnastik 2022)

Propp kirjeldab muinasjuttude ülesehituses seitset aktanti. Peamised rollid on: kangelane, otsitud isik (printsess), valesangar, kurjategija, kinkija, sündmuste alustaja ja abistaja. (Apo järgi 1986: 26)

Proppi väitel koosnevad muinasjutud funktsioonidest, mis esinevad kindlas järjekorras ja nende arv on piiratud. Funktsioonid toimuvad kindlas liikuvuses ja neid on piiratud arv. Propp selgitab, et igas muinasjutus ei pea olema ning ei olegi esindatud kõik funktsioonid, kuid siiski on imemuinasjutud ülesehitatud kindla struktuuri alusel, mistõttu saab neid kõiki nimetada ühetüübilisteks. Lisaselgitusena toob Propp välja, et vastavalt imemuinasjutu struktuurile (funktsioonide arvule, mis ei pea olema igas muinasjutus täpselt sama arv), on kindlaks määratud kogu tegevuse tüpaaž. (Propp 1969: 25–26)

1.2. Romaani „Mitte üksnes sõnad“ analüüs Proppi ja Holbeki mudeli põhjal.

Kirjutasin romaani „Mitte üksnes sõnad“, mille narratiiv viib peategelase lapsepõlveest sõltumatusse täiskasvanuikka. Taani folklorist ja muinasjutu klassik Bengt Holbek nimetab sellist narratiivset lähenemist muinasjuttude põhifunktsiooniks ehk funktsiodeterminatsiooniks (Holbek 1987: 320).

Minu kirjutatud muinasjutuline narratiiv räägib peategelase kujunemisest tüdrukust naiseks, teoses põimuvad autobiograafilised elemendid muinasjutuliste sümbolitega. Holbek kirjutab oma metodoloogilises töös „The Interpretation of Fairy Tales“ (Holbek 1987), et sümbolised elemendid muinasjuttudes on emotsionaalsete kujutiste kandjad päris maailma ilmingute ja sündmuste narratiivsete järgnevuste fiktsiooni kujul ning need lasevad jutustajal kirjutada ja rääkida oma seisukohalt ühiskonna hetkeprobleemidest, olemasolevatest lootustest ning ideaalidest (*ibid.*: 405, 435).

Holbek peab Šveitsi psühhiaatri F. Riklini ja Austria psühhoanalüütiku O. Ranki eeskujul üheks oluliseks emotsionaalse kujutise reegliks lahknemise mõistet (Holbek 1987: 435–437). Romanis „Mitte üksnes sõnad“ on märgata lahknemist nii peategelases Frederikes, lubades üht, kuid tegutsedes teisiti. Samalaadne lahknemine toimub Frederike eeldatava abikaasa Richardiga, kes tundub alguses hooliv ja sõbralik, kuid probleemsituatsioonis karakter ja tegevusviis muutuvad. Teiseks tähtsaks reegliks peab Holbek kujutise esitamist osadena ehk partikularisatsiooni. Näiteks kivistumine² märgib kangelaselt tahtevabaduse võtmist. (*ibid.*:

² Siinkohal tõlgendan kivistumist mõtte seisakuna, paanikana.

437–438) Peategelane Frederikele tehakse abieluettepanek, ta on kuuldust paanikas, ei ole adekvaatne ja vastab „jah“. Iseenese peale pahane Frederike mõistab sisekõnes hiljem end hukka: „„Jah,“ ütlesin ise aru saamata, mida ma just tegin.“ (Ruder 2021: 90) Kivistumine viitab ebaküpsusele ning sisemiste hirmudega mittetoimetulemisele.

Kolmandaks oluliseks reegliks on projektsioon, mille puhul esitatakse peategelase tundeid ja reaktsioone ilmutisena kogu ümbritseva maailma suhtes. Projektsioon toob välja peategelase isiksuse. (Holbek 1987: 438) Muinasjutulises kujunemisromaanis „Mitte üksnes sõnad“ põgeneb peategelane Frederike pidevalt oma tunnete eest (armumine Aimarisse, oletatav armastus Richardi vastu, hirm armastada Kristjanit). Romaani narratiiv seisneb enese tunnete mõistmises, aktsepteerimises ja oma tegude eest vastutamises. Projektsiooni olemasolu annab võimaluse kaasa tunda sõpradele ning tunnetada nende käitumist, mis on samuti romaanis läbivalt oluline.

Neljas oluline reegel, eksternalisatsioon, näitab sisemiste väärtuste (hoolivus, kokkuhoidmine sõbrannadega) avaldumist atribuutide või tegevustena (*ibid: 438*). Nendeks on minu kirjutatud romaanis ühised tegevused sõbrannadega ja nendega koos elamine.

Viies, hüpertroofia, selgitab kujutise kirjeldust läbi liialdamise, luues ideaali (*ibid.: 438–439*). Minu kirjutatud romaani peategelane ei ole rikas tüdruk, vaid pigem lihtsamast perest, peategelase tütre isa pole lihtsalt rikas, vaid rikkam, klass kõrgemal kui peategelane, sarnane muster on ka peategelaste sõbrannade suhetes.

Kuues reegel, kvantifikatsioon, näitab kvaliteedi iseloomustamist kvantiteedi kaudu (*ibid.: 439–441*). Minu romaani peategelasel on kolm suhet (Aimari, Richardi, Kristjaniga), kolm põgenemist (Aimari ettepaneku eest, laulatuselt Richardiga, Kristjani ja iseenda tunnete eest), kolm koputust uksele (kui peategelane otsis üürikorterit), tal on seitse toetavat inimest (ema, isa, kolm sõbrannat, põhikooli kehalise kasvatuses õpetaja, laps Annika), peategelase kaalulangus oli seitse kilo, tal oli seitse aastat kooliteed (gümnaasium ja neli aastat ülikooli) ning kell kaksteist pidi olema peategelasel kirikus laulatus, mis jäi ära.

Seitsmes reegel, kokkutõmbumine, viib narratiivi lõppemiseni (*ibid.: 440–444*). Romaanis „Mitte üksnes sõnad“ lõppeb narratiiv õnnelikult, peategelase rahuloluga, enesemõistmisega ja vastutuse võtmisega.

Analüüsisides Proppi imemuinasjuttude funktsiooni 31-osalist süntagmaatilist mudelit (Propp 1969: 30–60) enda kirjutatud romaani „Mitte üksnes sõnad“ põhjal, ilmnesid žanrilised

sarnasused tegelaste funktsioonide kaudu. Eritledes märkasin, et minu kirjutatud romaanis ei olnud esindatud kõik Proppi märgatud 31- osa, kuid funktsioonid toimusid kindlas liikuvuses.

1. Üks pereliikmetest lahkub kodust. Lahkumise all võib mõelda vanemate tööle, metsa või sõtta minemist, surma, laste kodust lahkumist vms. (Propp 1969: 30) Romaanis lahkub peategelane Frederike maakodust ja läheb linna. Ta asub õppima Tartu ülikooli.

2. Kangelase poole pöördutakse keeluga. Keeld toob esile võimalikud ohud. Näiteks keeld avada ust, midagi välja rääkida, metsa minna, õuna süüa vms. Keelust üleastumine juhatab järgmiste sündmusteni. (*ibid.*: 30–31) Romaani peategelane Frederike loob endale ise keelu: mitte helistada noormehele, kellesse ta on armunud.

3. Keelust üleastumine. Propp kirjutab, et teine ja kolmas funktsioon toimivad paarina. Üks ilma teiseta ei toimi. Kolmandas funktsioonis ilmub uus negatiivne tegelane. (*ibid.*: 31) Romaani peategelane Frederike astub iseenda loodud keelust üle: helistab noormehele. Romaani uueks tegelaseks on Anu, kes tunneb huvi sama noormehe vastu.

4. Antagonist tegeleb info saamisega enda kasuks. Tema roll on rahu rikkumine. (*ibid.*: 31–32) Peategelane peab antagonistiks tüdrukut, kes rikub tema rahu. Tüdruk, kelle nimi on Anu, hakkab noormehega suhtlema. Suhtlemise käigus saab tüdruk noormehega paremini tuttavaks ja nende vahel tekib meeldiv suhe. See tekitab peategelasele ootamatuid pingeid. Anu astub vahekorda noormehega, kellesse Frederike on armunud. Peategelane on segaduses.

5. Antagonistil on teavet oma ohvri kohta. Teabe kättesaamine toimub imemuinasjuttudes mitmel viisil. Näiteks peegli, une, teekaaslase kaudu jne. Infovahetus toimub pahaaimamatult, näiteks hõikab ema valju häälega last, reetes tahtmatult asjaolu, et last pole kodus. (*ibid.*: 32) Seda Proppi kirjeldatud funktsioon romaanis „Mitte üksnes sõnad“ ei ole.

6. Antagonist püüab ohvrit petta, et saada midagi või kedagi, mis talle ei kuulu. Antagonist näib esmalt kui sõber, heatahtlik ja meeldiv tegelane. Tegelikult on ta omakasupüüdlik või isegi vägivaldne, ebausaldusväärne. (*ibid.*: 32–33) Minu romaanis jääb Anu Aimarist lapseootele. Peategelase Frederike arvates juhtub see sellepärast, et Anu saab sel moel noormehe endale. Sama muster kordub kõrvalsüžees sõbranna Annika elukaaslasega, kes himustab üheaegselt nii Frederiket kui ka Annikat.

7. Ohver laseb end tahtmatult petta ja aitab eksikombel antagonistil. Huvitav on, et keeldudest astutakse pidevalt üle (siin on teada, et tagajärg on õnnetus) ja tahtlikud pettused saavad muinasjuttudes alati võimalikuks. Toimub kui ümberpööratud õnnetus, kus ühe õnn on teise

ebaõnn. (Propp 1969: 33) Romaanis astub Frederike enda loodud keeldudest ikka ja jälle üle, võttes Aimariga pidevalt ühendust.

8. Antagonist teeb ühele pereliikmele kurja või kahju. See funktsioon on väga oluline. Sellest lähtub muinasjutu edasine tegevus. Kõik eelmised punktid on loonud pinnase loo jätkamiseks. (*ibid.*: 33–38) Alates kaheksandast punktist algab muinasjutusõlmede harutamine. Kahju tegemine võib toimuda mitmel moel. Näiteks toimub inimese või mingi materiaalse väärtuse röövimine, millegi rikkumine, kellegi surm. Võib ette tulla haiget tegemist või isegi piinamist. Tihti vahetatakse midagi ära või kuulutatakse sõda. Romaanis on peategelase jaoks psühholoogiline kahju Anu rasedus. Frederike jaoks on Anu antagonist. Täiskasvanud lugejana mõistame, et rasedus oli tagajärg, kuid noore armunud tüdruku vaatenurgast oli see tema noormehe ärakasutamine. Rasedus tundub Frederikele kui temale kurja tegemine. Frederike tunneb, et see olukord rikub ära tema suhte Aimariga.

Propp on pakkunud punkti 8 juurde lisavariandi 8. a: ühel pereliikmel on millestki puudus ja ta soovib seda omada. Näiteks armastatu, võluväe, raha puudumine vms. (*ibid.*: 37–38) Romaanis puudub Frederikel armastatu. Siin tulevad juurde kõrvalliinid Frederike sõbrannadega, kes kõik on noored, vallalised ja ootavad oma „muinasjutuprintsi valgel hobusel“. Proppi kaheksanda punktiga seostuvad romaanis uued tegevusliinid Frederike sõbrannadega. Need on kui omaette lühikesed muinasjutud.

9. Saadakse teada õnnetusest või millegi puudumisest. Kangelase poole pöördatakse palve või käsuga ning ta kas lastakse vabaks või saadetakse kuhugi. Õnnetus on seotud kangelasega. Siinkohal võib olla hulk erinevaid asjaolusid, mis on seotud järgnevate sündmuste arenguga. (*ibid.*: 38–39) Nimetatud funktsiooni minu kirjutatud romaanis ei ole. Minu loodud narratiivis tulevad esile uued tegevusliinid. Mängu tulevad uued tegelased, meessoost sõbrad, kellega arenevad uued sündmused.

10. Kangelane nõustub ja otsustab vastu astuda. Toimuvad otsingud (kedagi või midagi otsitakse taga). (*ibid.*: 39–40) Romaanis toimuvad Frederike ja tema sõbrannade sisemised eneseotsingud. Püütakse mõista oma soove ja tundeid.

11. Kangelane lahkub kodust. Lahkumine võib olla seotud nii otsingute kui ka seiklustesse sattumisega. Lisanduvad teised tegelased. Tekib ootamatu tegelane, kinkija, kes ilmub justkui eikuskilt ja aitab mingil olulisel viisil kangelast. (*ibid.*: 40) Romaani ilmub kinkijana uus tegelane, Frederike võimalik abikaasa Richard.

12. Kangelane pannakse proovile, teda provotseeritakse ja seatakse ohtu., Seoses sellega valmistatakse ette võluvahendi või abilise saamine. Siit algab kinkija tegutsemine. (Propp 1969: 40–42) Romaanis areneb Frederike ja Richardi suhe kuniabielluettepanekuni. Abieluettepanek ei ole iseenesest kingitus, kuid sellele järgnev turvaline elu on suurim kingitus, millest üks noor naine unistada võib.

13. Kangelane reageerib tulevase kinkija tegevusele. Tuuakse välja kangelase sammud ja reaktsioonid, mis võivad olla nii positiivsed kui ka negatiivsed. (*ibid.*: 42–43) Romaani peategelane mõistab, et ta ei ole enesega päris aus olnud. Reaalsuses ta ei soovi abielluda. Hoolimata sellest teadmistest jätkab ta oma tegevust ja valmistub pulmadeks.

14. Kangelase kätte satub võluvahend või ta saab abilise. Võimaluste tekkimine edasi minemiseks, tegutsemiseks. (*ibid.*: 43–48) Peategelasele ilmub päästjana kiriku juures mootorrattur. Ta tajub võimalust pääsemiseks ning kasutab seda.

15. Kangelane suundub või toimetatakse otsitavasse asukohta, ta jõuab eesmärgini. Kangelane saab võimaluse midagi või kellegi saatust muuta. Asukoha muutus. (*ibid.*: 48–49) Romaani peategelane põgeneb oma laulatuselt mootorrattal. Sellega muudab ta enda saatust.

16. Kangelase ja antagonisti võitlus. Võitlused võivad olla nii kaklus, sõda, kaardimäng kui ka mis iganes võimalus kaotada ja võita narratiivis kirjeldatud olukorras. (*ibid.*: 49–50) Romaanis on võitlus peategelase ja sõbranna peigmehega. Frederike sõneleb Annika peigmehega.

17. Kangelane märgistatakse. Toimub konkreetne märgistamine; näiteks sõrmuse saamine, haavata saamine. (*ibid.*: 50) Minu kirjutatud romaanis kangelase märgistamist ei toimu. Proppi funktsioon ei leia siinkohal kasutust.

18. Antagonist võidetakse. Võit ei pruugi olla vaid positiivne, see võib osaliselt olla ka negatiivne, kui on tegemist mitme kangelasega. (*ibid.*: 50) Frederike sõbranna Annika jätab oma vägivaldse noormehe maha, sest suhe muutus ohtlikuks. Siinkohal võidetakse antagonist lahkuminemisega.

19. Esialgne õnnetus või puudus kõrvaldatakse. Lugu saavutab siin oma kõrgpunkti. (*ibid.*: 51–52) Romaanis kolib Annika Frederike juurde. Ta mõistab, et vägivaldne suhe noormehega ei saa olla õnnelik. Annika vabaneb vägivaldsest suhtest, kuid siinkohal lõpeb ka sõbranna Annika lugu ootamatult: juhtub autoõnnetus. Frederike ja Annika satuvad haiglasse. Annika sureb haiglas. Romaan toob esile vägivaldse suhte teema ja püüab anda narratiiviga teadmise, et sellistest olukordadest tuleb võimalikult kiiresti välja astuda, et psühholoogiliselt terveks

jääda. Lugu selgitab, et see on võimalik. Autoõnnetus loob siin tõdemuse, et miski ei ole jääv, kuid oskus edasi elada on oluline. Romaani kõrgpunkti kuulub nende hetkede mõistmine, areng läbi juhtunud sündmuste.

20. Kangelane tuleb tagasi. Kangelase tagasi naasmine võib olla mitmetähenduslik: nii tagasi jõudmine kui ka tagasi põgenemine. (Propp 1969: 53) Romaanis satub Frederike koos oma sõbranna Annikaga autoõnnetusse. Sõbranna sureb, Frederike jääb ellu.

21. Kangelase jälitamine. Võitluses on võitja ja kaotaja. Kaotaja ellujäämine tekitab viha ja kättemaksusoovi. Paljud muinasjutud lõpevad pärast kangelase naasmist. Siis jõutakse kohe viimase punkti ehk abiellumise juurde ja see tähendab õnnelikku lõppu. (*ibid.*: 53–56) Romaanis narratiiv jätkub. Frederike sünnitab lapse ja lapse isa saab sellest teada. Lapse isa tunneb end petetuna, kaotajana, samas on Frederike õnnelik ema.

22. Kangelane päästab end jälitamisest. Alates punktist 22 on võimalus korrata eelmisi punkte algusest peale, tuues sisse uusi lugusid. Algavad uued sammud, uued ootamatused, ohud ja vaevad. (*ibid.*: 56) Frederike lapse isa Richard on muutunud pärast lapsest teadasaamist teistsuguseks; tema käitumine on häiriv ja agressiivne. Richard nõuab õigusi, millest ta on ilma jäetud. Teadmine, et Frederike ellu on tekkinud uus tutvus tekitab lisapingeid. Kohtumine Frederike uue tuttavaga päädib politsei sekkumisega.

23. Kangelane naaseb tundmatuna koju või teise riiki. Tundmatuna ilmumine tähendab kellegi teisena esinemist või enese teistsugusena tunnetamist. Samas sobib siia ka lihtsalt naasmine või sattumine teise riiki. (*ibid.*: 56) Peategelasel, Frederikel on laps, väike tütar. Peategelase roll on muutunud. Ta on lapsevanem.

24. Valekangelane esitab alusetuid nõudmisi. Toimub valekangelase identifitseerimine. (*ibid.*: 56) Lapse isa Richard esitab Frederikele lapsega seotud nõudmisi. Richardit saab pidada romaanis valekangelaseks, sest algselt võis teda võrrelda sõbraliku ja võimaliku turvalise tulevase abikaasa ehk kangelasega. Paraku jäi abielu ära. Richard ei osutunud Frederike kangelaseks, kellega ühiselt tulevikku rajada.

25. Kangelasele antakse raske ülesanne. Ülesandeid võib olla üks või mitu. See kas joonistub välja kogu loo vältel või on kontekstiväline. (*ibid.*: 56–57) Frederike on saanud mitu ülesannet: vastutada üksinda lapse kasvatamise eest, mõista omatundeid Kristjani vastu, toetada oma sõbrannat, kes on abikaasast lahku minemas.

26. Ülesanne lahendatakse. Mõningad ülesanded võivad olla lahenduse leidnud juba enne ülesande andmist või läbi varasemate tegude ja vihjete. (Propp 1969: 57) Lapse isa Richard ja Frederike jõuavad lapse kasvatamise osas kokkuleppele.

27. Kangelane tuntakse tänu ülesande lahenduste ära. Äratundmist võib toetada vihje, arm, mingi märk (sõrmus, muu ehe). (*ibid.*: 58–57) Frederike kohtub oma lapsepõlve armastusega, Aimariga. Ta mõistab kohtumisel, et armastusest on jäänud vaid meeldiv mälestus. Frederike mõistab, et ühist tulevikku tal Aimariga kindlasti ei ole.

28. Valekangelane või antagonist paljastatakse. Valekangelane võib anda end ise üles või ta paljastatakse mingi tegevuse kaudu (tabatakse teolt). (*ibid.*: 58) Pealiini sündmused seda Proppi punkti otseselt ei toeta, küll aga ilmneb valekangelase või antagonistiga paljastamine kõrvalliinis. Valekangelase või antagonistina heidetakse kõrvale peategelase sõbranna Taimi abikaasa. Taimi mõistab, et ta ei ole oma abielus õnnelik.

29. Kangelasele antakse uus välimus. See on mitmetähenduslik ning võib tähendada uut riietust, uut kohta, uut võlujõudu, transfiguratsiooni. (*ibid.*: 58–59) Uut välimust minu kirjutatud romaanis peategelasele ei ole. See funktsioon ei leia toetust. Küll aga mõistab Frederike romaanis, et ta armastab Kristjanit. Tema armastus saab uue tähenduse.

30. Vaenlane saab karistuse. Üldiselt karistatakse pigem kõrvalliini valekangelast. Esimest valekangelast karistatakse juhul, kui see pole seotud sõja või vägivallega. (*ibid.*: 59) Minu kirjutatud romaanis ei saanud keegi karistada, pigem olid sündmustega seotud õppetunnid ja võimalused, et osata ennast paremini mõista ja oma tegude eest vastutada. Kindlasti on võimalikke tõlgendusvõimalusi, kuid loodud narratiiv ei pidanud eesmärgiks kedagi karistada.

31. Kangelane abiellub ja asub troonile. Siinkohal saab lugu õnneliku lõpu. (*ibid.*: 59–60) Romaanis sõidab Frederike linna ja avaldab armastust Kristjanile. Armastus on vastastikune.

Eritlusel tõdesin, et mõned Proppi mudeli punktid töötavad paaridena, sest nad on omavahel tugevas põimingus, kuid on ka neid, mida sai soovi korral vahele jätta.

Sarnaselt Proppi 31-osalise süntagmaatilise mudeliga kasutab Holbek paradigmaatilist mudelit. Kui süntagmaatiline mudel seob narratiivi peajasjalikult tegevuste kaudu, luues struktuuri kindlas järjestuses, kus võib küll esineda võimalikke väikeste variatsioonidega tegevusi, siis paradigmaatiline mudel pakub kõneleja-kuulaja suhet läbi mitmeastmelise kommunikatsiooni, luues tekstile seeläbi dünaamilise tähenduse. Proppi süntagmaatiline mudel ja Holbeki paradigmaatiline mudel haakuvad. (Holbeki järgi 1987: 414–433)

Holbeki mudeli I osa toetab Proppi 1.–8. funktsiooni. Peategelase arengu algus, kodust lahkumine, mitte hakkama saamine (näiteks petta saamine), keeldudest üleastumine, keerulised kõrvaltegelased.

Holbeki mudeli II osa toetab Proppi 9.–14. funktsiooni. Täiskasvanuks saamine, õnnetused või takistused, eneseotsingud, uued lahkumised, ootamatud abistajad, erinevad emotsioonid, uued võimalused.

Holbeki mudeli III osa toetab Proppi 15.–22. funktsiooni. Eneseanalüüs ja -areng, võitlused, armastuse tähtsus, märgistamised (armid või sõrmuse kinkimine). Kujunemisteed.

Holbeki mudeli IV osa toetab Proppi 22.–23. funktsiooni. Esiplaanil on valepartnerid ja nii peategelase kui ka tema sõprade segased tunded, vastutuse võtmine.

Holbeki mudeli V osa toetab Proppi 23.–31. funktsiooni. Finaal on abielu või õnnelik lõpp. Kangelase viimane katsumus, valekangelase tuvastamine.

Minu arvates nii Proppi süntagmaatilise kui ka Holbeki paradigmaatilise mudeli järgi saab liigitada suurt osa tänapäeva lebekirjandust (nt Nora Robertsi romantilised novellid ja Rosamunde Pilcheri armastusromaanid).

1.3. Ülevaade kujunemisromaanide ja noortekirjanduse mõistetest ning teguritest.

Minu arusaama järgi on muinasjutudel, kujunemisromaanidel ja noorteromaanidel mitmeid olulisi ühisjooni. Ave Mattheus defineerib ajakirjas *Looming* (2010 nr 9) noortekirjandust: „Noor(te)kirjandus on kirjandus, mis käsitleb iseseisvaks isiksuseks kujunevate inimeste elu (suhted vanemate ja sõpradega, armastus ja seksuaalsuse tärgamine, identiteedi ja enesemääratlemise küsimused, tunnustamisvajadus, ühiskondlike piiride kompamine, tabude rikkumine), mis on suunatud noortele ja milles on olulisel kohal noortekultuuri elemendid (muusika, filmid, internet, riietus, släng jne).“ (Mattheus 2010: 105). Mattheus selgitab, et nende teemade kaudu tunnevad noored end ära ja samastuvad (*ibid.*: 105). Andrus Org vaatlleb noortekirjandust kui laste- ja täiskasvanute kirjanduse vahevormi ning nimetab noorteromaane karakterikeskseteks, kus keskendutakse teismelise kujunemisele: peategelane ei ole veel täiskasvanu, kuid pole enam ka laps, ja sündmustekeskseks, kus autor on panustanud sündmustiku kiirele arendamisele (toimub sündmustiku ajaline kokkusurutus). (Org 2011: 5)

Org jagab noortekirjanduse laiemalt kaheks: positiivsed eneseotsingulood ning pessimistliku hoiakuga narratiivid. (*ibid.*: 7) Noortekirjanduses märkab Org traditsioonilist sündmuste skeemi: „probleem, konfliktid (intriig), seejärel eemaldumine, põgenemine, ohtlikud seiklused (sündmuste areng) ning lõpuks tagasitulek, lepitus (lahendus)“ (Org 2011: 7). Sarnase jaotuse noortekirjanduses on Õpetajate Lehes välja toonud ka Mattheus (2016). Ta selgitab, et noortekirjandus on välja arendatud kas realistlikus või fantastilises laadis ja viitab samuti alaliikidena karakterikesksetele lugudele, mille teemaks on noore inimese eneseotsingud, oma koha leidmine elus ja täiskasvanuks saamine, mis on sageli esitatud minajutustusena (nt päevikuvormis), ja probleemikesksetele lugudele, mis on üles ehitatud ühele või mitmele probleemsele sündmusele (Mattheus 2016).

„Lastekirjanduse sõnastiku“ põhjal on noortekirjandus „kirjandus, mis oma sisult ja käsitluslaadilt on sobiv erinevas vanuses noortele; kitsamas tähenduses spetsiaalselt noortele loodud (ilu)kirjandus. [---] Eestis on aastakümneid kasutatud mõistet „laste- ja noorsookirjandus“, kus noorsookirjandus on määratletud kui lastekirjanduse eriharu. Tänapäeval kasutatakse rohkem kitsamalt piiritletud mõistet „noortekirjandus“, mis seondub noortekultuuri sünniga 1950. aastatel Ameerikas. See on laste ja täiskasvanute kirjanduse vahepealne vorm, mis kujutab tegelasi „lapsepõlve ja täisea vahelises seisundis“. (Lastekirjanduse sõnastik 2006: 134) „Lastekirjanduse sõnastikus“ on noortekirjanduse sihtgrupiks peetud 12–21-aastaseid noori (*ibid.*: 134). Kuna noortekirjanduse narratiiv hõlmab eneseotsingutele ja oma koha leidmisele elus ka täiskasvanuks saamist, märkan seoseid kujunemisromaani ehk arenguromaani määratlusega.

Kujunemisromaani mõistet kasutas Tartu Ülikooli professor Karl Morgenstern juba 1803. aastal. Tema kirjutis „Kujunemisromaanidest“ („Über Bildungsromane“) ja 1819. aastal peetud loeng „Kujunemisromaani olemusest“ ilmusid trükisena Tartu ajakirjas *Inländisches Museum*³ 1820. aastal. Morgenstern tutvustas oma romaaniteooriat teisteski ajakirjaartiklites ja pidas Tartus samateemalisi loenguid. (Lukas 2015: 188)

1961. aastal kinnitas Saksa filoloog Fritz Martini uurimus, et esimesena kasutas terminit *Bildungsroman* Morgenstern (Kontje 1993: 15). Morgensterni käsitluses keskendub kujunemisromaan esmajärjekorras peategelase arengule ja teiseks lugeja harimisele (Kontje 1993: 16).

³ Carl Eduard Raupach. *Inländisches Museum*. Erster Band Dorpat 1820.

„Morgensterni esimesest kirjutisest saame teada peamised kujunemisromaani tunnused: romaan peab esitama kujunemislugu, mida kannustab indiviidi enesetäiustamistahed ning -võimelisus, et selle abil innustada ka lugejaid tööks iseenda moraalse arengu kallal. [...] Kujunemisromaani kangeline peab olema kujundatav, õpetab Morgenstern, ta peab olema kujunemisvõimeline, vormitav, plastiline, allumaks ümbritseva maailma kujundavale jõule. Samal ajal peab ta ise olema loominguline, et seda ümbritseva maailma kujundavat jõudu vastu võtta ja ära kasutada endale sobivas suunas.“ (Lukas 2015: 190–191)

Kujunemisromaani olulisteks teguriteks on nii keskkond kui ka selle mõju üksikisiku arengule. (Kontje 1993: 2) Morgenstern tugineb kujunemisromaani terminit kasutades arvukatele saksa romaanidele, nende seas ka Goethe „Wilhelm Meisteri õpiaastatele“ (1795/1796), mis on tänini kujunemisromaani musternäidiseks. (Lukas 2015: 190)

Eeltoodust lähtuvalt on kujunemisromaan selge romaanižanr, mis kirjeldab noore inimese täiskasvanuks saamise protsessi ning peategelase psühholoogilist arengut. Enamasti lõpeb kogu selline tegevustik narratiivides positiivselt, kuid võib siiski olla mõjutatud ka võimaliku elu leppimisega, mõistmisega, et nii on temale parem. Süžees võivad peategelasel esineda konfliktid ühiskonnas olevate väärtuste vahel, kuid kujunemisperioodil ta aktsepteerib neid. Rahulolematust kaob ja ta saab ühiskonna osaks. Selline romaani tüüp on tuntud ka kui täiskasvanuks saamise romaan ehk *coming-of-age*. (Bildungsroman 2015)

Kujunemisromaanis pretendeeritakse indiviidi ja ühiskonna leppimisele.

„Hegeli iroonia tabab kujunemisromaani lõpplahendust: küpsuse saavutamine tähendab kohanemist „täiskasvanute maailmaga“ ehk siis olemasoleva korraldusega leppimist, kompromissi, konformismi.“ (Lukas 2015: 191)

Kujunemisromaanidel on tähelepanuväärne mõju Euroopa kirjandusele. 18. sajandil oli kujunemisromaan žanrina pidevas muutuses, varasemalt passiivselt ettemääratud saatusega tegelased saavad nüüd võimaluse end arendada, kasutades kaasasündinud potentsiaali ja suhestuda olemasoleva keskkonnaga. (Kontje 1993: 2)

Olulisel kohal on ka naisarenguromaanide mõiste kasutamise selgitus. Algselt olid kujunemisromaanid pigem meestekeskseks. Ajalooline kujunemise kitsendamine ainult meestele saab naiskirjutuse ja -arenguromaanide uuringutes 1980. aastatel keskseks teemaks. (Kontje 1993: 95)

Kentucky Ülikooli emeriitprofessor, naiste kirjanduse ja muinasjuttude uurija Jeannine Blackwell uuris 1770. –1900. aastate Saksamaal kirjutatud naisarenguromane. Blackwelli

uurimuse kohaselt on naisarenguromaanid kolmandas isikus jutustatud lood, mis räägivad ühe keskse naistegelase arengust noorusest kuni täiskasvanuks küpsemiseni, mille käigus tema sisemine areng, mida mõjutab ka väline keskkond, saab välise formuleeringu. (Kontje 1993: 104) Feministliku teooria, kirjandusteooria ja kultuuriuuringute valdkonnas tuntud Virginia ülikooli professor Rita Felski on öelnud, et naiskujunemisromaanid, mis räägivad eneseleidmisest, on optimistlik žanr. Need romaanid peegeldavad ajaloolist protsessi: naised hakkasid teadvustama naisidentiteeti kui võimalikku vastandlikku jõudu olemasolevas ühiskonnas domineerivatele sotsiaalsetele ning kultuurilistele väärtustele. (*ibid.*: 108) Felski sõnul on eneseavastamise romaan kas „kujunemisromaanist kohandatud ehk naisvariant“ või „kaasaegne ehk ärkamisromaan“. Esimeses suunas kohandatakse kujunemisromaan naise teekonna vajadustele, mis on sarnane 19. sajandi arenguromaanide meespeategelaste rajale. Kaasaegne naine peab tähtsaks iseendale ja teistele naistele toetumist (*ibid.*: 108).

Noortekirjanduse ja kujunemisromaanide mõistetest ning teguritest lähtuvalt, saab minu kirjutatud romaani „Mitte üksnes sõnad“ käsitleda kui mõlema žanri põimingut. Täiskasvanuks saamine kujunemisromaanides keskendub peategelase enesearengule ja seeläbi vastutust võtvaks täiskasvanuks, noortekirjandus aga lihtsamalt, lapsepõlveest välja täisealiseks saamiseni.

Termin naiskujunemisromaan ehk arenguromaan (*female Bildungsroman*) võeti teadusmaailmas kasutusele 1970. aastatel. Määratlus sai alguse Lääne naiste traditsioonide uurimisest, keskendudes temaatilistele ja süžeeilistele elementidele, ja sobitati hiljem eesti kirjanduse tarbeks. (Ross 2018: 60) Angloameerika feministlikud kirjandusuurijad kutsusid 1970. aastatel uurima ja avama naisarenguromaanide süžee tüüpi. (*ibid.*: 61)

1.4. Romaanide „Mitte üksnes sõnad“ ja „Kurbus kummaline tunne“ võrdlus läbi kujunemis- ja noorteromaani žanri teooria.

Võrdlesin oma romaani „Mitte üksnes sõnad“ (Ruder 2021) ja prantsuse kirjaniku Françoise Sagani (1935–2004) romaani „Kurbus kummaline tunne“ („Bonjour Tristesse“), sest leidsin siduvaid kohti ja sarnasusi mitte lihtsalt naiskujunemis- ja noorteromaanina, vaid ka noore naise vanuselise, isa suhte ja arengu osas. Lisaks on nii minu kui ka Françoise Sagani esimesed romaanid noorele või nooremale täiskasvanueale.

Arvestades analüüsitava teoste peategelasi, kelleks on noored naised, ja nende psühholoogilist vaimset kujunemist, on kohane kasutada terminit naiskujunemisromaan.

Teosed põhinevad noorte naiste positsioonil, nende võimalikul rollil ühiskonnas, eesmärkidel, eneseotsingutel ja –arengutel ning leidmisel ja vastutuse võtmisel täiskasvanuks saamisel.

Võrdluse lähtekohaks on võetud kujunemisromaani žanri teooria. Keskendusin teoste „Mitte üksnes sõnad“ ning „Kurbus kummaline tunne“ peategelaste kujunemisele, toimetulekule, mõttemustritele ja eneseteostusele.

1954. aastal ilmunud romaani „Kurbus kummaline tunne“ peategelane on 17-aastane noor, kelle ema on surnud ning kes elab koos isaga. Kujunemisteedel on tema põhisaatjaks just isa, kellega koos veedab neiu palju aega nii kodus kui ka isa sõprade seltskonnas. Keset rikkust, mugavusi ja glamuuri otsib neiu iseend, enese olulisust elus, inimeste keskel, armastuses. Tema eluvalikud ja vabadus isa-tütre suhtes sobivad talle, kuid noor hing igatseb enamat: armastust, mis teeb päeva teistsuguseks, põnevamaks, erutavaks.

„Mitte üksnes sõnad“ peategelane on põhikooli lõpetanud neiu, kes kolib pärast gümnaasiumi lõpetamist maalt linna, et minna ülikooli õppima. Ülikoolis õppides tekivad sügavad sõprussidemed õpingukaaslastega. Omavahel jagatakse üüripinda ja saladusi ning toetatakse keerulistel hetkedel üksteisele.

Camilla Brändström uuris žanrilisi uuendusi 2009. aastal kaitstud magistritöös „Sugu ja žanr“, mis on feministlik uurimus *Bildungsroman*’i kohta filmis „Kunstniku kui noore mehe portree“⁴ ja raamatus „Martha Quest“⁵. Ta selgitab uurimuses, et naispeategelane läbib sarnaselt meespeategelasega enesearengu ja teadmiste otsingud, mis on vajalikud ja ühtlasi ihaldusväärsed kogemused. (Brändström 2009: 16) Brändström on žanriuuringutes jõudnud järeldusele, et *Bildungsroman*’i mõiste on muutunud oluliselt avaramaks ja mitmekesisemaks: kui varasemalt keskenduti meestegelasele, siis nüüd hõlmab mõiste ka naistegelast ja postkolonialistlikku tegelast. (*ibid.*: 11) Nii minu kui ka Sagani romaan vastab Brändströmi kirjeldusele: mõlemas romaanis otsivad peategelased ennast läbi inimeste, keda nad kohtavad, ja läbi juhtumite, mis neid arenguteel saadavad. Emotsionaalsed noored naised püüavad end teostada läbi sündmuste: areng on eneseõppimine, ühiskonnas oma koha leidmine ja iseenesega rahulolu saavutamine läbi enese mõistmise. Peategelastel on täiskasvanuks kujunemisel oma valikute, tegemiste ja otsuste juures suur vastutus.

⁴ Modernistlikus stiilis film on loodud Iiri kirjaniku James Joyce’i romaani „A Portrait of the Artist as a Young Man“ (1916) põhjal. Film linastus 1977. aastal Judith Rascoe ja režissöör Joseph Strick koostööna.

⁵ Briti Nobeli kirjanduspreemia laureaadi Doris Lessingu romaan (1952) poolautobiograafilisest sarjast „The Children of Violence“ jälgib Martha Questi elu keskajal. Sarja kuuluvad „Martha Quest“ (1952), „A Proper Marriage“ (1954), „A Ripple from the Storm“ (1958), „Landlocked“ (1965) ja „The Four-Gated City“ (1969).

Vaatlesin enda ja Sagani kujunemisromaani peategelasi ning võrdlesin teekonda läbi temaatiliste ühisjoonte, milleks on peategelaste noorus (tegevuste eakohasus), eeskujud, läbielamised ja nende lähedased (vanemad, sõbrad).

Mõlemad romaanid on melanhoolselt romantilised. Françoise Segan äratav romaanis ellu prantslaste rikkuse võlud ja sellega seotud omapärased valud (oluline on naisterahval saada rikka mehe abikaasaks). Minu romaan näitab lihtsa eesti maainimese ja noorte linnamelu järele igatsevate elude peegelpilti. Mõlemad romaanid on kirjutatud peategelaste eakohaste tegevuste kaudu, mida suunavad vanemad, sõbrad või tuttavad ja erinevad läbielamised. Siinkohal märkan kujunemisromaani ja noortekirjanduse žanrilisi sarnasusi.

Segani noore naise kujunemis- ja armastuslugu toimub Lõuna-Prantsusmaal suvisel puhkusel Vahemereääres villas. Minu romaani sündmused kulgevad nelja aasta jooksul läbi nelja aastaaja. Mõlemat pidi on võimalik lugejaid kaasa haarata.

Oma romaanis „Mitte üksnes sõnad“ mängin sündmuste toimumise ajaga, eeldan, et süžee on jälgitav ning pinevust loovad olukorrad toimuvad kogu romaani vältel. Selline ülesehitus on õigustatud, kuna romaanis toimuva tegevuse periood on pikk: peategelase Frederike põhikooli ajast kuni ülikooli lõpetamiseni. Palju jääb rääkimata, kõik ei ole sõnadega ette kirjutatud, lugejal tuleb ise mõista, tunda ning otsustada, kas peategelane käitub oma lihtsas ebatäiuses õigesti või mitte.

Tekst annab mõtteainet ka feministlikust vaatenurgast. Frederike analüüsib ühiskonnas ellujäämist ilma meespooleta või täpsemalt märgib üles mehe kui sellise vajalikkuse: „*On majanduslikult kahe jalaga maa peal. Jagab elektrisüsteeme. Teeb ise remonti, on oma kodus enamuse ise teinud. Töökoht olemas. Norskab. Tahab sõpradega kodus viina juua. Vahel imelikult otsekohene. Häiriv punk- ja rokkmuusika. Süüa ei oska teha. Jne, jne...*“ (Ruder 2021: 170). Autorina püüdsin luua keerulisi ja mitmetahulisi sotsiaalseid mõttemustreid, mis on taandatud peategelase maailma olmelisteks probleemideks ja ühiskonna raamidest lähtuvalt tähtsaks. Peategelane mõtleb, et abielu annab turvatunde, pakub lapsele ema ja isa.

Autobiograafiliste sugemetega teoses vaatan tagasi enda elule: hirmud, ootused, kirg, läbikukkumised, ülevoolavad emotsioonid, lihtsad lõbusad seigad, sõprus.

Minu püüdluseks oli kujutada peategelase Frederike vanemate kooselu romantilise, hooliva ja üksmeelsena. Vanemate turvaline tugi annab peategelasele võimaluse areneda iseseisvalt, kuid täiskasvanute toetusel. Frederikel on piisavalt vabadust, et oleks alati hea vanematekoju tagasi minna või vanemaid enda juurde oodata.

Psühholoogiliselt tahtsin luua lihtsat teost, taandades kõik elus tehtud valikud ja hirmud noore naise kujunemisetappidesse. Selliselt saab lugeja lühiülevaate noore naise tööotsingutest, lapse kasvatamisest, perest, sõpradest ja meessuhetest.

Samasuguseid samme astuvad noored kogu maailmas. Nii vajas esimest meeletut armumist ka Sagani romaanis „Kurbus kummaline tunne“ peategelane, 17-aastane Cécile, kes tutvub Vahemere ääres, kus ta suvitab, õigusteadust õppiva üliõpilasega. Noormees on tema jaoks eriline. Nagu Cécile kirjeldas: „... temas oli midagi tasakaalukat ja kaitsvat“, lisaks märkas Cécile, et „Ta oli pikk ja omamoodi kena, tema ilu äratas kuidagi usaldust“. (Sagan 2009: 13). Midagi sarnast tahtsin kujutada ka Frederike tunnete osas Aimari suhtes. Kuigi Aimar oli Cécile'i kirjeldatud noormehest oluliselt erinev: „Tumehallis ülikonnas, pintsaku all oli isegi vest, ees lips ja prillid – korralikud, kõige vanaaegsema raamiga prillid, mida tean. Ta oli vaikse olekuga nohik, pikka kasvu, kiitsakas ja kergelt kiiurus (vist suurest raamatutes tuhnimisest).“ (Ruder 2021: 6).

Mõlemas romaanis abieluettepaneku saamise juures märkan mõlema noore naise, nii Frederike kui ka Cécile'i sarnast sisepaanikat, hirmu, ebakindlust, kartust öelda ei. Ajal, kui Frederike püüab unustada oma meeletut armumist Aimarisse, tutvub ta Richardiga, kellega areneb suhe kiirelt ja kindlas suunas abielu poole. Richard kiirustab abieluga.

Sama kiirelt reageerib ka Cyril oma armastusavalduse ja abiellumissooviga. Cyril teeb samal suvel veel Cécile'ile ootamatu abieluettepaneku: „Cécile, tule mulle naiseks.“ (Sagan 2009: 72) Sarnaselt Frederikega satub ka Cécile paanikasse. Nad mõlemad armastavad küll oma noormeest, kuid abielluda ei soovi. Cécile püüab luua takistusi, mis on vaja esmalt lahendada, julgemata „ei“ öelda. Frederike laseb asjadel minna, kuigi sisimas on paanika haaranud tema olemise ja ta lihtsalt noogutab kõigele kaasa. Iseenese peale pahane Frederike suudab vaid mõttes oma südant kuulata ja mõistab sisekõnes oma tehtut hukka: „Jah, ütlesin ise aru saamata, mida ma just tegin.“ (Ruder 2021: 90) Tahtsin välja tuua peategelase ebakindluse, täpsemini ebaküpsuse, ja panna teda vastutama oma sõnade ja tegude eest. „Ma olin sellest ootamatusest omamoodi pettunud, segaduses ja isegi solvunud, et „jah“- sõna mingi kummalise emotsiooni ajal välja ütlesin.“ (ibid.: 90). Mis neist tüdrukutest saab? Õnneks on mõlemal isa, kes neid rasketes olukordades toetab.

Siinkohal saab viidata nii Sagani kui minu romaani osas uuesti Brändströmile. Brändström nimetab naisarenguromaanide tunnuseid teistsugusteks kui meesarenguromaanidel. Kui meesarenguromaanides saab kõik alguse lapsepõlvest, siis naisarenguromaanis (küll võimalike eranditega) on peategelane kas täiskasvanu, äsja abiellunud või lapse saanud. (Brändström 2009: 12). Minu romaanis saab noor naispeategelane lapse. (Ruder 2021) Mõlema romaani

narratiivi juures on tähenduslik see, et vastupidiselt meestegelasele peab naisterahvas saama tagasi enese mõistmise, mis tal lapsepõlves kaduma läks. Seeläbi saadakse vabaks, toimub vaimne ja psühholoogiline kasvamine. Naistegelase eneseotsing toimub enamasti üksi või talle eeskujude pakkuvate naiste seltskonnas. (Brändström 2009: 16)

Sagani romaani Cécile kirjeldas oma isa: „*Ma pole kunagi ühtegi inimest nii armastanud nagu teda ja kõigist tunnetest, mis minus tol ajal üldse elada võisid, olid need, mida ma tema vastu tundsin, kõige sügavamad, need, millest ma üldse kõige rohkem kinni hoidsin.*“ (Sagan 2009: 107). Frederikel on samuti eriline side isaga. Vaatamata oma mitte kõigile mõistlikena tunduvatele sammudele mõistab isa teda alati, vaikselt ja austavalt. Minu romaanis kinnitas Frederike: „*Mul on super isa.*“ (Ruder 2021: 108). Ta teadis, et ükskõik mis ta elus juhtub, isaga rääkides saabub hingerahu. Nad võisid arutleda tunde, nendevaheline side ja usaldus oli sügav – oluline vundament Frederike õnne ja armastuse mõistmisele.

Cécile toetub oma isa nõrkusele, et oma nõrkust mitte välja näidata. Sagan kirjeldab Cécile isa: „*Ta üritas leida kõigile asjadele füüsilise, tema arust loogilise põhjenduse.*“ (Sagan 2009: 108), Frederike aga toetub isa usaldusele, et julgeda jääda iseendaks. Siinkohal on küll mõlema tüdruku jaoks isa roll ja olemasolu väga oluline, kuid nii nagu eluski on inimesed erinevad. Nendes lugudes erinevad isad oma loomult, tüdrukud oma tegudelt. Samas on mõlema tüdruku armastus isa vastu sügav ja tõeline.

Ükskord jõuab Frederike tagasi oma esimese armastuse ettekujutuse lummusesse ja mõistab, et see kõik oli kunagi ilus, valus, magus ja võrratu ning seda võis nimetada armastuseks, kuid see ei olnud siiski see armastus, mida ta ette kujutas. See oli põimitud fantaasiaga ning reaalsuses arenedes mõistis, et see oli kui ilus unenägu, mille ta oli ise enesele loonud, kuid Aimar tegelikult ei olnud selline. „*Aimar! Sinuga suudeldes kogesin, et vajasin seda, selleks et mõista, et tunda... Aimar, ma ei armasta sind! Meie suudlus isegi ei klappinud. Ma sain aru, kui väga olin oma unistustes sinus kinni. Ma olin siiamaani pimestatud kellestki, kes tegelikult polnud minu elu armastus.*“ (Ruder 2021: 193). Samasuguse avastuse juurde jõudis ka Cécile: „*Vaatasin talle otsa: ma polnud teda kunagi armastanud. Olin pidanud teda kenaks ja ligitõmbavaks: olin armastanud naudingut, mida ta mulle pakkus, kuid teda ennast ma ei vajanud.*“ (Sagan 2009: 121–122)

Mõlema romaani põhiteema on naiseks sirgumine. „Mitte üksnes sõnad“ on minevikust südamesse jäänud armastuslugu, mille otsustasin autorina läbi fiktsiooni, st otsustatud lahenduse kirja panna, eneses lahti harutada ja unustada. Romaani tegelased on reaalsed inimesed. Mõni prototüüp kannab oma nime. Romaani tegelased loovad minevikupildi läbi Frederike tundepeegelduse.

Françoise Sagoni romaanis tundub süžee olevat vaid fiktsioon, samas võib see sisaldada autobiograafilist ainet. Sagan kirjutas selle romaani 18-aastasena, 1953. aastal. Tema eluloost on teada, et ta visati keskkoolist välja. Romaani peategelane ei ole musterõpilane: ta kukub eksamil läbi ja õppimine on tema jaoks mõttetu. Mõlemate romaanide peategelaste mõttemuster on kohati sarnane, kuid on ka erinevusi, mis tuleneb nende sotsiaalsest taustast ja klassierinevusest.

Mõlemas romaanis on kõrvalliinid ja tegelased oma isenäoliste karakteritega. Romaanis on kasutatud reaalseid tegevuskohti, näiteks on võimalik üles otsida Kambja bussipeatus ja muud tegevuspaigad. Lugejal on võimalus leida teostest probleemide ehtsust, äratundmist, iseend. Mõlemad romaanid on filmilikud, kergelt fantaasiat sütitavad, visuaalsed ning neid on kerge lavastada. Võrreldes romaane „Mitte üksnes sõnad“ ja „Kurbus kummaline tunne“ ilmneb, et ühelt poolt on teosed noorte naiste armastus ja kujunemislood ning teisalt saab neid vaadelda kui selle põlvkonnaromaani.

Võrdlus keskendus Sagoni ja minu romaani peategelaste eneseotsingule naiskujunemisromaanis kontekstis, võttes noorte naiste puhul võtmeaspektiks nende kujunemise läbi pere, sõprade, armastuse ja ühiskonna. Teostest välja toodud näidete võrdluse põhjal selgub, et üheks olulisimaks ühisjooneks peategelaste teekonnal on täiskasvanuks kujunemine, iseene mõistmine, tasakaalu leidmine ja julgus ennast vastavalt sisemisele soovile ning eluliste väärtushinnangutele väljendada. Kujunemisteedekonnal on märgitud algus ja edenemine mingi konkreetse astmeni. Lisaks vastutuse võtmine ja selle mõistmine, enese leidmine ja rahulolu, mis ilmneb läbi erinevate arenguradade. Mõlema peategelase kujunemist mõjutavad suhted ümbritsevate inimestega. Selline kujunemistrada annab peategelastele tugevuse, parema ühiskonna ja oma elu mõistmise. Peategelased jõuavad äratundmiseni, mida nad vajavad, mis on nende elus oluline ning kuidas seda saavutada. Julgus võtta vastutus ja kontroll oma elu üle on omane klassikalisele kujunemisromaanile, samavõrdselt sobitub sarnane sündmustik ka noorteromaani žanrisse. Kujunemisromaanis peategelaste psühholoogiline ja moraalne kasv on lugejale eeskujuks ning aitab tegelase kaudu paremini elusituatsioone mõista. Romaanide pealkirjad viitavad nende sisule. Mõlemad romaanid annavad vihje loo sõnumile: noored naised saavad täiskasvanuks. Romaanid sobivad lugemiseks nii noortele kui ka täiskasvanutele.

II Eneserefleksioon

2.1. Eneserefleksiooni teoreetiline alus

Eneserefleksioon mõjutab reflekteerija arengut, õppimist, töö tegemist, aistingutega toimetulekut ja ellujäämist. Sotsiaalse õppimise teooria rajaja ja Stanfordini ülikooli pikaajaline psühholoogiaprofessor Albert Bandura ütleb, et inimesed pole lihtsalt tegutsejad, vaid ka iseenda funktsioneerimise uurijad (Bandura 2001: 10; Seggelen-Damen, Dam 2016: 19 kaudu). Inimene õpib iseend mõistma läbi enese kogemuste, arenguvõimaluste märkamise ja läbi teadmiste, mis ja miks teda mõjutavad. Et saadud kogemus muuta õppimiseks, tuleb peatuda, meenutada läbitud sündmusi ja neid analüüsida (Sweitzer, King 2004: 25). Lisaks selgitavad Connecticuti Hartfordini ülikooli haridusjuhtimise professor H. Frederick Sweitzer ja Fitchburgi riikliku ülikooli emeriitprofessor Mary A. King, et kogemuse saamine ei tähenda kohe, et sellele on järgnenud õppimine. Alles refleksiooniprotsess annab võimaluse kogemuse kaudu õppida.

Haridusteadlased Äli Leijen, Kai Valtna, A. J. Djuddah Leijen ja Margus Pedaste selgitavad uurimuses „How to determine the quality of students’ reflections?“ (2012) tagasiside olulisust. Tulemustest lähtuvalt jaotavad nad eneserefleksiooni kaheks: tehniline ja praktiline refleksioon (Leijen jt 2012: 205). Tehniline refleksioon on madalam tase, mis keskendub konkreetset eesmärgi saavutamisele. Praktiline refleksioon on avaram mõiste, mis hõlmab uurimisprotsessi, kus analüüsitakse nii vahendeid, millega eesmärgini jõuda, kui ka eesmärgi ennast. Praktiline refleksioon analüüsib reaalselt tulemust. Selline eneserefleksioon seob inimese oma teadmiste, eneseteadlikkuse ja uskumuste arendamisega (Valli 1992, Mansvelder-Longayroux jt, 2007: 48).

Saksa filosoof ja psühhiaater Karl Jaspers toob esile eneserefleksiooni protsessi kirjeldamises selle kolm tahku: enesevaatlus, enesemõistmine ja eneseilmutus. Enesevaatluse käigus loob isiksus enese või oma kogemuse suhtes distantsi, et mõista paremini oma mõtteid ja aistinguid. Enesemõistmise juures teadvustab isiksus oma personaalsuse, eelistusi, arvamusi ning huvisid läbi normide ja väärtuste. Eneseilmutuse tahus avastab indiviid enda ja seab vastavalt uued eesmärgid. (Jaspers 1963, Yip 2007).

Sweitzer ja King, kes on arenguetappide loojad, pakuvad raamatus „Edukas praktika: õppimine kogemuse kaudu“ (2004) välja mitmeid tehnikaid, mille kaudu enesereflekteerimist teha:

päeviku pidamine, kolme tulba meetodil andmetöötlus⁶, integreeritud mudel⁷, õpimapid, seminarid, toetavad kogukonnad (Sweitzer, King, 2004: 25–34). Võimalusi on veel. Oluline on leida oma variant, milleks võib olla nt kombineeritud eneserefleksiooni vorm.

Sweitzer ja King selgitavad, et eneserefleksioon on teadlik ja isiksust toetav tegevus, mis võimaldab teha kohe vajalikke või märgatud parandusi. Reflekteerimistehnikate abil võib õnnestuda koheselt õppimine ja parendamine, see on töö ja õppimise lõimimine (*ibid.*: 25–26).

Väga oluline osa eneserefleksioonis on tähelepanul. David A. Kolb ja Alice Kolb, kes uurisid organisatsioonikäitumist ja kogemuslikku õppimist, toovad välja rolli tähtsuse mingis teatud kogemuses ja suuna seadmises teadliku õppimisprotsessi edendamiseks (A. Y. Kolb, D. A. Kolb 2009: 301). Nende uurimuse kohaselt on eneserefleksiooni vältel tähtis olla tähelepanelik enese tegevuse ja kogemuste mõistmises. Tähelepanu fookuseerimine peab olema teadlik tegevus. Mida tugevam on eesmärk eneserefleksiooni käigus end arendada ja uusi eesmärke seada, seda olulisem on tähelepanu koondamine kõigis etappides.

Nii nagu Alice Kolb ja David A. Kolb on selgitanud, peab eneserefleksioon täitma eesmärgi. Eesmärgi õnnestumiseks on oluline määratleda enese roll protsessides. Protsessides olev roll mõjutab tulemust ja võimalusi edasiseks arenguks. Rollide läbi saab inimene teadlikumaks oma nõrkustest ja tugevustest ning vastavalt märkamisele pühenduda oma tegevusele või muuta õppides oma nõrkused tugevusteks (*ibid.*: 301).

Testlugejate tagasiside on autorile oluline. Etappidena saadav tagasiside kogu eneserefleksiooni teekonnal kui ka lõpus tagasivaate analüüsi juures on väga tähtis. Äli Leijen, Kai Valtna, A. J. Djuddah Leijen ja Margus Pedaste kirjutavad, et tagasiside annab inimestele võimaluse õppida ka teiste arenguvõimalustest lähtudes, seda erinevate inimeste kogemuste ja kontseptsioonide kaudu (Leijen jt 2012: 207). Tagasiside on toetus nende arengukohtade märkamise juures, mis autoril jäid tähelepanuta või millega ta teadlikult. Tagasiside võib osutada suureks motivaatoriks, andes arenguprotsessis edasiliikuva jõu.

Korea rahvusliku teadusülikooli KAIST⁸ dotsent Hyunjoo Lee on öelnud oma uuringus eesmärkide saavutamise kohta, et tagasiside aitab eesmärkide suunas tegutsejaid. Tagasisidet

⁶ Nädala lõpus märgib enesereflekteerija üles toimunud sündmused, valib välja paar tähtsat ja kirjeldab neid mõtteid, tegevusi, aistinguid.

⁷ Konkreetsele sündmusele tagasivaade, märgitakse üles kogemused ja reaktsioonid, meenutatakse, mõtestatakse ja analüüsitakse seda.

⁸ Korea arenenud teaduse ja tehnoloogia instituut. Asutati 1971. aastal Korea arenenud teadusinstituudina. 1981. aastal sai nimetuseks Korea teaduse kõrgtehnoloogia instituut ning Korea teaduse ja tehnoloogia instituut.

saades on võimalus korrastada kujutluspilti, aistinguid, motivatsiooni ja funktsioonide täitmist (Lee 2016: 297). Tagasiside annab võimaluse loodud eesmärgi selgemaks muuta ja jälgida edasiminekut soovitud suunas. Lisaks annab see teadmisi lõpueesmärgi lähedusest või kaugusest (*ibid.*: 297). Tagasiside võib olla ka mittemotiveeriv, sest inimesed võivad keskenduda pigem kriitika vältimisele kui eesmärgini jõudmise edule (*ibid.*: 298), st need, kes on keskendunud eesmärkide jälgimisele, võivad olla negatiivse tagasiside puhul tundlikumad. Saades negatiivset tagasisidet, võivad nad motivatsiooni hoopis kaotada. Kui suudetakse taluda konstruktiivset tagasisidet, annab see võimaluse tehtu üle vaadata ja vajalikke muudatusi mõista. Tagasisidena võid saada ka teadmise, et senine toimimisviis on olnud hea ja vajab vaid mõningaid väikesi muudatusi, mis ei kaota motivatsiooni, vaid pigem suurendavad seda. Enesereflekteerijal on vaja nende järeldusteni ise jõuda.

Haridusteadlased Riina Beljajev ja Kätlin Vanari on koostanud õppematerjali „Õppimine ja õppimisoskuste arendamine täiskasvanuna“, kus on loetletud õppimise etapid: konkreetne kogeja ehk tegutseja (oluline on uue kogemuse saamine, enamjaolt ekstravertne, peamine tõde peitub neil isiklikus kogemuses ja tegutsemises), mõtiskleja ehk refleksiivne vaatleja (mõtestab kogemust, jälgib uut olukorda, keskendub ideedele, vaatleb ja püüab mõista olukordi, tegevus ei ole mõtisklejale nii oluline, pigem erapooletu, introvertne, inimesi ja olukordi jälgiv, emotsionaalne, oskab analüüsida erinevaid vaatenurki), teoreetik ehk abstraktne kontseptualiseerija (keskendub rohkem loogikale, teooriale ja mõistetele, on süstemaatilised planeerijad, täpsed, distsiplineeritud, omane on abstraktne probleemikäsitlus, introvertsed, ebasotsiaalsed ja refleksiivsed) ja aktiivne eksperimenteerija ehk pragmaatik (naudivad tegevust ja tulemusi, ei toetu vaatlusele, vaid hüpoteetilisele mõtlemisele, ekstravertsed, ei ole väga sotsiaalsed ja emotsionaalsed). Eneserefleksiooni tegijal võivad olla nii ühe kui ka teise või koguni kõigi nimetatud õppimistüüpide omadused. (Beljajev ja Vanari 2005: 24–25)

Eneserefleksiooni tegija peab olema motiveeritud. Motivatsiooniprotsessi käigus on inimene tegus ja oskab oma energiat säilitada ning reguleerida (Wlodkowski 1999). Motivatsiooni olemasolu kogu eneserefleksiooni ajal ja ka pärast seda on väga tähtis, et jõuda enesearengu järgmiste etappideni.

Kõige enam motiveerib inimesi õppima konkreetne huvi, lõbujanu ja loodud väljakutse, mida saab kogeda õppeprotsessis. Põhiline, mis motiveerib õppimist, on õppimise protsess ise ja seda toetav rahulolutunne. Väga mõjuvad on ka sisemised motivaatorid, enesehinnangu tõus, tunnustus, suurema eneseusalduse saavutamine jm. (Law 1994: 285–300)

2.2. Eneserefleksioon romaani „Mitte üksnes sõnad“ põhjal

Magistriprojektis kasutasin integreeritud reflekteerimismudelit. Integreeritud mudel on konkreetsele sündmusele tagasi vaatamine, kus kirjeldatakse oma reaktsioone märgitud kogemustes, otsitakse uusi ideid, mis aitavad erinevatel viisidel tehtud tööd mõtestada, ning analüüsitakse, kuidas kogemust mõisteti. (Sweitzer, King 2004: 29)

Integreeritud mudel toetas mind. Reageerisin vahetult tagasisidele, sealhulgas konstruktiivsele kriitikale. Sain operatiivselt teha romaanis parandusi. Eneserefleksiooni vältel mõistsin tähelepanu koondamise ja iseenese rolli kogu protsessis. Autorina mõistsin, et järgmiste romaanide kirjutamise juures on oluline keskenduda teose tervikule: tegevuse etappidele, rollidele, kujunditele ja kronoloogiale.

Tagasisidestus testlugejatega oli oluline. Etappidena saadav tagasiside romaanile oli olemas. Kindlasti on võimalik siinkohal kasutada professionaalsemat abi. On hea, kui testlugeja ei ole tuttav, et saada tehtud loometööle konstruktiivset kriitikat.

Tagasisidena toodi esile mõned kitsaskohad ja tehti ka ettepanekuid, näiteks muuta loo lõpp selgemaks ja õnnelikuks, teha teos kahes ajas, muuta kronoloogiat, vähendada parasiit- ja kordussõnu. Arvestasin tagasisides välja toodud punktidega. Romaani lõpp sai õnneliku lõpupeatüki, see muutus ajaliselt kahetasandiliseks ja paranes kronoloogia. Parandasin tekstis korduvaid sõnu ja vähendasin koostöös toimetajaga parasiitsõnu, mis ei andnud romaanile midagi juurde.

Romaan muutus selgemaks ja kergemini jälgitavamaks. Teos arenes soovitud suunas. Keskendusin eesmärkide ajalisele jälgimisele, et kogu protsess jääks seatud ajavahemikku. Romaan valmis plaanitud tähtajaks.

Ühelt arvustajalt sain negatiivse tagasiside. Ta nimetas romaani greyanatoomialikuks looks. Tagasiside osutas olulistele kitsaskohtadele jutustus- ja väljenduslaadis. Seda on hea teada järgmiste romaanide kirjutamise juures, kuigi mõjus motivatsiooni kahandavana.

Oma isikuomadused õppijana olen välja toonud siinses töös Beljajevi ja Vanavari õppimise etappide põhjal. Vastavalt eneserefleksioonile saan ennast siduda mitme isiksusetüübiga. Esmalt olen konkreetne kogeja ehk tegutseja, sest uue kogemuse saamine on minu jaoks isiklikult tähtis, lisaks olen ekstravertne tüüp. Teiseks arvan, et olen väga emotsionaalne. Vaatamata emotsionaalsusele oskan mõtestada kogemust ja olla erapooletu ning keskenduda

ideele. Huvi ja tahe analüüsida erinevaid vaatenurki viitab, et minus on olemas ka mõtiskleja ehk refleksiivse vaateleja jooned. Minus ei puudu ka eksperimenteerija ehk pragmaatik, sest kogu magistriprojekti tegemine (raamatu kirjutamine ja eneserefleksioon) oli nii arenguprotsess kui ka nauding. Enda nõrgema küljena toon esile teoretiku ehk abstraktse kontseptualiseerija rolli.

Romaani kirjutades püüdsin arvestada teose lugejate võimalike ootustega. Teksti eesmärk oli avada noore naise kujunemisteede tühimik tänapäeva argipäevas, mis on analoogne varasemates põlvkondades ning kannab kindlasti edasi samalaadset kujunemismustrit. Narratiiv on adresseeritud pigem noortele või naislugejale, soovides selgitada kujunemisteede olulisust ning toetada lugejaid mõistma kujunemisprotsessis enda emotsioone ja arengut, õppides vastutama oma sõnade ja tegude eest.

Koostöö testlugejatega andis võimaluse arvestada lugejate ootustega, mille tulemusena omaeluloolise romaani peategelase ja kõrvalliini tegelaste narratiivid said sel hetkel teadmata midagi Proppi 31-osalisest süntagmaatilises mudelist või Holbeki paradigmaatilises 5-osalisest muinasjutumudelist, muinasjutužanrilise õnneliku lõpu.

Sain romaani kirjutades ja eneserefleksiooni tehes õpetliku kogemuse. Kirjutades uut romaani, kontrollin üle, et ei jääks lahtiseid otsi või selgitamata mõtteid ja tegevusi, avan selgemalt, kuidas ja miks viivad või viisid sündmused ühest teiseni ning parandan väljendusoskust, et ei oleks lauseid, mis on kui infobrošüürist. Püüan vältida liiglakoonilist väljenduslaadi, melodramaatilisust ja lihtsate elutõdede kordamist. Arendan end keeleliselt korrektsemaks, et ei tekiks keelelisi lapsusi. Mõistan, et alati on võimalik kirjutada pikemalt ja põhjalikumalt, pressimata teksti liigselt kokku, sest nii võivad tekkida selgitamata mõtted ja lõpetamata kõrvalliinid. Eneserefleksiooni ja tööprotsessis tehtud järelduste põhjal seadsin endale uue eesmärgi. Saadud tagasiside on olnud väärtuslik. Olen valmis kirjutama uut romaani.

III Romaani „Mitte üksnes sõnad“ loomise ja reflekteerimisprotsessi etapid

September - detsember 2020 astusin Tartu Ülikooli kirjanduse- ja teatriteaduse magistriõppesse eesmärgiga avardada teadmisi kirjanduse valdkonnas, parendada kirjutatud romaani „Mitte üksnes sõnad“, avaldada eelnimetatud teos ning läbi eneserefleksiooni ja õpingute mõista kitsaskohti, võimalikke uusi arengusamme, et luua seeläbi luua paremat loomingut ning mõista uusi vajalikke õpiväljundeid.

Juhendajaks valisin Meelis Friedenthali, kes on avaldanud samuti mitmeid romaane ning sõlmisime kokkulepped tegevuse alustamiseks ja edasiminemiseks.

Jaauar - aprill 2021

Lugesin juhendaja kirjutatud romaani „Inglite keel“, mis on korralik ports filosoofiat, kahes ajastus ja kolmes ajas: Tartu, 17. sajandi ajalugu, ülikooli varajane aeg (Tartu paberiveski ja trükikoda), teine aeg on 1990-ndate algus ja kolmas justkui tänapäev.

Märkasini täiesti erinevate žanritega romaanide juures (juhendaja ja minu enda oma) sidusust. Mõlemad tekstid sisaldavad selgelt Tartu linna asukohti, mida saab realselt leida, neis on ajaloolist hõngu ja armastust ning narratiivi paremaks edasiandmiseks kasutatud ajastu ja aja mängulist ülesehitust.

Juhendaja raamatu väga hea ajastu ja aegade mäng andis motivatsiooni enda kirjutatud romaani selgemaks muutmiseks. Otsustasin kasutada sarnast ülesehitust. Muutsin kogu romaani seeläbi enda arvates mängulisemaks just tegevusaegade osas; süžee tundus minule peale uuendust hõlpsasti jälgitav ja pinevust loovam. Selline romaani ülesehitus mõjus minu arvates õnnestunud lahendusena, arvestades, et kirja pandud aeg oli päris pikk: peategelase Frederike põhikooli ajast kuni ülikooli lõpetamiseni.

Lugesin läbi norra kirjaniku omaeluloolise romaani Karl Ove Knausgård "Minu võitlus" esimese osa, et tunnetada enda kirjutatud romaani ja teise autori omaeluloolise narratiivi kokkupuutepunkte. Julgus olla avameelne võib tuua kaasa ühiskonnas mitte just positiivse reaktsiooni. Otsustasin läbi rääkida enamuse tegelastega, kas ikka sobib, et nad on romaanis kirjas õigete nimedega. Sain seeläbi ka juurde testlugejaid. Räägitud andsid nõusoleku. Päris kõigilt raamatus esinevatelt tegelastelt siiski ei küsinud nõusolekut.

Juuni - september 2021

Juunis algas teksti sisuline ja keeleline toimetamine ajakirja Keel ja Kirjanduse toimetaja Vivian Siirmaniga.

Koostöös toimetajaga selgusid mitmed minu nõrgad kohad; toimetaja märkas tekstis parasiitsõnu (nüüd, lihtsalt, tegelikult, muidu, nii, väga, siis, siiski), mis tegelikkuses koormavad teksti andmata infot edasi. Lisaks oli sõnakorduseid (sõnad võrratu, mõnus, hea, sai lugeda igalt leheküljelt).

Toimetaja märkas ülikooliaja ja edasise kronoloogilist probleemi. Lugesin uuesti romaani üle ja järjestasin aastad ja aastaajad uuesti, et kooliaastad, kihlumised, abielud ja lapse sünnid saaksid ajaliselt loomulikku järjekorda.

Septembri alguses kinnitas toimetaja, et olen saanud kronoloogia loogiliseks ja arusaadavaks, sõnakordused on kõrvaldatud ja parasiitsõnad välja jäetud.

Kogu tekst sai veelkord läbi loetud nii toimetajal kui ka minul endal ning septembri keskel saatsin kogu teksti nii magistrip projekti juhendajale kui ka küljendajale.

Oktoober - detsember 2021

Oktoobris sain tagasiside juhendajalt käsikirjas märgatud kitsaskohtade osas (lauseehitused mõnes kohas vajab parandust). Küljendaja ja toimetajaga koostöös loeti tekst veel kord üle, tehti küljendus vaadati tekst ja küljendus üle ning saatsin raamatu trükikotta.

Otsustasin raamatu tiraažiks 1000 eksemplari.

Raamat ilmus oktoobri lõpus. Rahva Raamat ja Apollo tellisid raamatuid üle Eesti poodidesse. Seoses koroonaviiruse levikuga otseesitlusi suuremates raamatupoodides teha paraku ei saanud, kuid sain teha väiksemates raamatupoodides, raamatukogudes ja klubides.

Toimusid järgmised esitlused:

Raamatu esitlus Suure – Jaani raamatukogus raamatukogu öö ürituse raames.

Raamatu esitlus Ilmatsalu Motellis Nepiklubi õhtul

Raamatu esitlus Rakvere Põhjakeskuses

Raamatu esitlus Raikküla valla vabaajakeskuses

Raamatu esitlus Palmse mõisas

Lugejate otsene tagasiside minu romaanile oli üllatavalt väga positiivne; teost nimetati kaasahaaravaks, meeldisid erinevad keerdkäigud, kahetasandiline ülesehitus.

Raamat sai esimese avaliku arvustuse ajalehes Postimees. Arvustas Merje Kask.

Detsembri lõpuks oli romaane müüdnud 374 trükitud kogusest st 37,4%

Jaanuar – märts 2022

Jaanuaris ilmub err.ee portaalis teine arvustus. Arvustas Rauno Alliksaar. Arvustus toob välja mitmeid kitsaskohti, millele on kasulik tähelepanu pöörata järgmise teose loomisel.

Raamatu müük toimus edasi nii Rahva Raamatus kui ka Apollo raamatupoodides. Märtsikuu alguse aruanne näitas, et müüdnud on kokku 611 raamatut st trükitud kogusest on ära müüdnud 61,1%.

Jaanuarist alates lugesin erinevaid eneserefleksiooniga seotud teoseid ja artikleid. Lisaks Arne Merilai ja Meelis Friedenthal poolt soovitatud Vladimir Proppi „Imemuinasjutu morfoloogiat“, sest kirjutatud romaanil on süžeesstruktuur väga sarnane muinasjutule. Lisaks lugesin ka Risto Järve „Eesti imemuinasjuttude tekstid ja struktuur. Arhiivikeskne vaatlus“.

Lugesin ja analüüsisin enda loodud teose kitsaskohti ning paralleelselt kirjutasin magistriprojekti.

Aprill 2022

Magistriprojekti kirjutamine. Koostöö juhendajaga. Eelkaitsmisele kokkuvõtte kirjutamine. Eelkaitsmisel saadud tagasiside põhjal edasine töö magistriprojektiga.

Mai 2022

Loomisprotsessi tagasipeelduse kirjutamine. Noortekirjanudse mõiste ja selgituse lisamine. Eritledes noorteromaani, kujunemisromaani, Proppi 31-osalist süntagmaatilist mudelit ja Holbeki paradigmaatilist mudelit mõistsin, et minu kirjutatud romaanis on kõige enam süžeeiliselt sarnaseid elemente noorteromaaniga, kuid selles leidub mitmeid sarnasusi nii kujunemisromaani kui ka Proppi 31-süntagmaatilise mudeliga. Mõistsin noortekirjanduse ja kujunemisromaanide mõistete erinevusi. Täiskasvanuks saamine kujunemisromaanides keskendub peategelase enesearengule ja seeläbi vastutust võtvaks täiskasvanuks, noortekirjandus aga lihtsamalt, lapsepõlveest välja täisealiseks saamiseni.

Magistriprojekti lõppviimistlus, kaitsmisele esitamine.

Kokkuvõte

Eesti kirjanduse magistriõppesse astudes oli üks minu eesmärk arendada endas kriitilist võimet, et seeläbi ühendada kirjutamissoov ehk praktiline osa teoreetiliste teadmistega. Olin otsustanud magistriõppesse astudes kirjutada lõputööna magistriprojekti, mille käigus analüüsin oma romaani loomisprotsessi nii läbi eneserefleksiooni kui ka kirjandusteoreetiliselt.

Magistriprojekti käigus eritlesin romaani „Mitte üksnes sõnad“ kirjutamise teekonda: idee kujunemine, loomisprotsess ja romaani avaldamine; reflekteerisin enese tugevusi ja nõrkusi ning märkisin üles uued õpieesmärgid ja tegevusplaani.

Magistriprojekti teoreetilises esimeses osas tutvustasin muinasjuttude põhifunktsioone ja morfoloogiat, tuginedes Vladimir Proppi „Imemuinasjutu morfoloogia“ (ilmus 1928 vene keeles ja 1958 inglise keeles) 31-osalisele süntagmaatilisele mudelile ja selgitasin noortekirjanduse ja kujunemisromaanide mõisteid. Järgmiselt võrdlesin Proppi 31-osalist süntagmaatilist mudelit paralleelselt Holbeki paradigmaatilise mudeliga, enda romaani ning noortekirjanduse ja kujunemisromaanide käsitlemisega. Töö teises osas vaatlesin eneserefleksiooni võimalusi, selle definitsiooni ja olulisust loomeinimesele. Kolmandas, magistriprojekti praktilises osas, tutvustasin romaani „Mitte üksnes sõnad“ loomisprotsessi erinevates etappides, esitasin järeldused ja võimalikud uued õpieesmärgid. Lisatud on kogu romaan „Mitte üksnes sõnad“.

Magistriprojekti käigus sain tagasisidet, mõistsin kirjutatud romaani kitsaskohti ja arvestan nendega järgmist romaani kirjutades.

Uurimus näitas, et muinasjuttude mudelitega on noorte- ja kujunemisromaanide žanritel selge sidusus ülesehituses olemas. Peategelastel toimub läbi erinevate takistuste kujunemisprotsess kuni lahenduse leidmiseni, mis toob esile oskuse võtta vastutus ja loob samaaegselt õnneliku lõpu. Muinasjutu žanri puhul on lugejal juba alguses teada, kuidas lugu lõpeb, noorte- ja kujunemisromaanide puhul võib tulemus olla oodatud, kuid see võib ka oodatust erineda. Erinevaid narratiivide lõppe saab mingis vaatepunktis sellegipoolest nimetada õnnelikeks lõppudeks (näiteks kuritöö puhul vastutuse võtmine, ülestunnistamine, vangi minemine jne).

Uurimus näitas sarnasust muinasjutuklassikute loodud mudelite, noorte- ja kujunemisromaanide žanrite vahel, sest kõik keskenduvad paralleelselt tegelaste kujunemisprotsessile, esmajärjekorras peategelase arengule ja teisena lugeja harimisele. Nii Propp kui Morgenstern toovad esile kindla vundamendina narratiivi aluseks kujunemisloole, mis

annab Proppi mudeli järgi tegelastele võimaluse end läbi takistuste arendada. Toimub töö iseenda moraalse arenguga. Nii kujunemisromaanis kui ka muinasjutukangelased on mõlemal puhul kujundatavad allumaks ümbritseva maailma ja tema lähedal oleva ühiskonna mõjule, kus arenguvõimalus ongi oskuses seda mõju ja jõudu vastu võtta ning mõistlikult ära kasutada. Sarnaselt kujunemisromaanile käsitleb ka noorteromaani žanr indiviidi iseseisvaks isiksuseks kujunemist ning leidub analoogseid punkte muinasjutu mudeliga, kus autorid on panustanud sündmustikku.

Uurimusest selgus, et nii Proppi 31-osalisel süntagmaatilisel kui ka Holbeki paradigmaatilisel mudelil on sarnaseid elemente nii noorte- kui ka kujunemisromaanis žanrites. Eritledes muinasjutu morfoloogiat ning noorte- ja kujunemisromaanis žanre, mõistan, et minu kirjutatud romaanis narratiivil on mitmeid sarnasusi väljatoodud mudelite ja žanritega, kuid narratiiv, mis kirjeldab noore inimese täiskasvanuks saamise protsessi ning mille puhul toimub peategelase moraalne ja psüühiline areng, viitab kõige enam noorteromaani žanrile.

Skemaatilisel muinasjuttudes ning noorte- ja kujunemisromaanides märgata mitmeid sarnasusi. Romaanid, mis on rõhutanud tegevusi, mitte tegelaste omaduste detailseid kirjeldusi ja loonud narratiivile õnneliku lõpu, on kõige enam muinasjutužanri mudeliga sarnased. Romaanis kirjutades võtsin aluseks oma eluloo, kus kõigi tegelastega seotud algustegevused on reaalsuses juhtunud. Romaanis viidatud asukohad on enamjaolt tõesed. Narratiiv on kirjutatud ilma skeemita, pigem teraapilise väljakirjutamisena. Kogu narratiivi muudavad muinasjutuliseks sümbolsete elementide olemasolu emotsionaalsete kujutiste kandjatena, žanrilised sarnasused tegelaste funktsioonide kaudu ja väljamõeldud õnnelikud lõpud igale tegelasele. Romaanis kirjutades püüdsin mõista ja tegelaste kujunemisteede analüüsida kui kõrvaltvaataja. Narratiiv sai ülesseatud kui kirju elulooline pusle, mis tuli õigesti kokku seada. Tagantjärele, tutvudes kujunemisromaanide ja muinasjutu žanrite mudelitega, märkasin läbivalt mitmeid sarnaseid jooni, mis toetasid minu arvamust, et inimese kujunemine ei ole läbi erinevate ajastute muutunud. Inimene vajab arenguks võimalust kogeda iseseisvalt läbikukkumisi, pettumusi, hingelist segadust ja jõuda läbi nende etappide oma enese minaga hingelisse tasakaalu. Läbimata kujunemisprotsessi olulisi samme võib osutada keeruliseks vastutada järgmistel eluetappidel enda tegude eest.

Seega on magistriprojekti metodoloogilise osa vaatepunktist minu kirjutatud romaan ilma tahtliku skeemi järgimiseta põimimiseks Proppi ning Holbeki mudelitest ning noorte- ja kujunemisromaanide käsitlemisest.

Kokkuvõttena ütlen, et nii inimese kujunemise juures kui ka noorte- ja kujunemisromaanide ning muinasjuttude kirjutamisel on oluline osa raskustel. Need on vajalikud, et enese elu paremini mõista ja osata selle eest vastutada; samuti selleks, et läbi kirjutamise viia lugejani teadlik info, et hea või õnnelik lõpp saab olla vaid siis, kui sa oled midagi õppinud.

Minu hüpotees, et muinasjutu žanr on sarnane noorte- ja kujunemisromaanide käsitlusega on leidnud kinnitust minu enda romaani, teise sarnase romaani, Proppi 31-osalise süntagmaatilise ja Holbeki paradigmaatilise mudeli võrdluses. Kujunemisromaanide žanr on küll kordades avaram ja ambivalentsem, kuid võib öelda, et muinasjuttude loomise erinevad mudelid on kujunemisromaanide žanri võimalikud ja narratiivi toetavad osad.

Magistriprojekti käigus tekkis suurem huvi uurida erinevate kultuuride autorite kirjutatud noorte- ja kujunemisromaanide ning muinasjutu žanrite võimalikke sarnasusi ja erinevusi nii aastate kui ka autorite (naisautor, meesautor) kaudu ning eritleda, kas Lõuna - Euroopa muinasjutud ning noorte- ja kujunemisromaanide narratiivid aastate ning autorite osas erinevad näiteks Põhja - Euroopa omadest või mis neid omavahel seob.

Kasutatud kirjandus

Apo, Satu 1986. *Ihmesadun rakenne*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.

Beljajev, Riina; Vanari, Kätlin 2005. *Õppimine ja õppimisoskuste arendamine täiskasvanuna*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Bildungsroman, Literary Devices and Literary Terms – The Complete List, <https://literarydevices.net/bildungsroman/> (10.05.2015).

Boas, Franz 1982. *Race, language and culture*. Chicago; London: University of Chicago Press.

Brändström, Camilla 2009. *Gender and Genre: A Feminist Exploration of the Bildungsroman in A Portrait of the Artist As a Young Man and Martha Quest*. Gävle: Gävle University College: Department of Humanities and Social Sciences, lk 11–16.

<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:303315/fulltext01.pdf> (vaadatud 25.04.2022).

EKI Ühendsõnastik 2022, Sõnaveeb, <https://sonaveeb.ee> (vaadatud 17.05.2022).

Holbek, Bengt 1987. *Interpretation of Fairy Tales. FFC 239*. Helsinki: Suomalainen Tieteakatemia.

Honko, Lauri; Pentikäinen, Juha 1997. *Kultuuriantropoloogia*. Tallinn: Tuum.

J.R.R. Tolkien encyclopedia 2006 = J.R.R. Tolkien encyclopedia: scholarship and critical assessment. Toim. Michael D. C. Drout. New York; Abingdon: Routledge.

Jaspers, Karl 1963. *General Psychopathology*. Manchester: Manchester University Press.

Järv, Risto 2005. *Regivärsist netinaljadeni: sissejuhatus rahvaluulesse*. Koostanud Merili Metsvahi ja Ülo Valk. Tallinn: Koolibri.

Kleinbord Labovitz, Esther 1988. *The Myth of the Heroine: The Female Bildungsroman in the Twentieth Century*. New York: Peter Lang Publishing Inc.

Kolb, Alice Y.; Kolb, David A. 2009. The Learning Way: Meta-Cognitive Aspects of Experimental Learning. *Simulation & Gaming*, 40, 297–327.

Kontje, Todd 1993. *The German Bildungsroman: History of a National Genre*. Columbia: Camden House, Inc.

- Law, C. 1994. Individual and group learning. *Gower Handbook of Training and Development*. Toim. J. Prior. Aldershot: Gower Publishing Company Limited, 285–300.
- Lee, Hyunjoo 2016. Which Feedback is More Effective for Pursuing Multiple Goals of Differing Importance? The Interaction Effects of Goal Importance and Performance Feedback Type on Self-Regulation and Task Achievement. *Educational Psychology*, 36, 297–298.
- Leijen, Äli; Valtna, Kai; Leijen, Djuddah A.J.; Pedaste, Margus 2012. How to Determine the Quality of Student's Reflections? *Studies in Higher Education*, 37(2), 203–217.
- LKS 2006 = *Lastekirjanduse sõnastik*. Toim. R. Krusten, K. Kumberg, M. Mürsepp, M. <http://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:226816/120680/page/136> (vaadatud 22.04.2022).
- Mansvelder-Longayroux, Desireé; Verloop, Nico; Beijaard, Douwe; Vermunt, Jan 2007. Functions of the Learning Portfolio in Student Teachers' Learning Process. *Teachers College Record*, 109(1).
- Mattheus, Ave 2010. Noor(te)kirjandus plahvatus. *Looming*, 9, 102–118. <https://www.digar.ee/viewer/et/nlib-digar:118450/17421/page/109> (vaadatud 22.04.2022).
- Mattheus, Ave 2014. Noortekirjandus. *Eesti laste- ja noortekirjandus 1991–2012*. Toim A. Kehman, Ü. Väljataga, J. Palm. Tallinn: Eesti Lastekirjanduse Keskus, lk 127–163.
- Mattheus, Ave 2016. Noortekirjandus tuli, nägi ja võitis. *Õpetajate Leht*, 14, 9. <https://opleht.ee/2016/04/noortekirjandus-tuli-nagi-ja-voitis/> (vaadatud 22.04.2022).
- Org, Andrus 2011. Plahvatus nullpunktis ehk Nullindate eesti noorteromaan. *Haridus*, 2, 5–8.
- Niitra, H. Ojala, J. Palm, M. Reidolv, A. Tarrend. Toim J. Palm, Ü. Väljataga. Tallinn: Eesti Lastekirjanduse Tarbekeskus, Lukas, Liina 2015. Bildungsroman – veel üks Tartu lisandus romaaniteooriasse. *Methis*, 15, 188–191.
- Pentikäinen, Juha 1989. *Kalevala Mythology*. Indianapolis: Indiana University Press.
- Propp, Vladimir 1969 [1928]. *Морфология сказки*. Moskva: Nauka. lk 25–60.
- Propp, Vladimir 1997. *Theory and History of Folklore*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Ross, Johanna 2018. *Aira Kaalust Mari Saadini Nõukogude eesti naisarenguromaani ja selle lugemisviisid*. Võrguteavik. Dissertationes litterarum et contemplationis comparativae Universitatis Tartuensis 17. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

https://dspace.ut.ee/bitstream/handle/10062/61275/ross_johanna.pdf?sequence=1&isAllowed=y (vaadatud 01.05.2022).

Ruder, Kristina 2021. *Mitte üksnes sõnad*. Tartu: Kröösus.

Sagan, Françoise 2009. *Kurbus kummaline tunne*. Prantsuse keelest tõlkinud Heli Allik. Tallinn: Pegasus.

Seggelen, D. I. van; Dam, K. van 2016. Self-Reflection as a Mediator Between Self-Efficacy and Well-Being. *Journal of Managerial Psychology*, 31, 18–20.

Sweitzer, H. Frederick; King, Mary A 2004. *Edukas praktika: õppimine kogemuse kaudu*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 25–34.

Wlodkowski, R. J. 1999. *Enhancing adult motivation to learn: a comprehensive guide for teaching all adults* (Rev. ed.). San Francisco: Jossey-Bass Publishers.

Valli, L. 1992. *Reflective Teacher Education: Cases and Critiques*. Albany, NY: State University of New York.

Yip, Michael C. W. 2007. Differences in learning and study strategies between high and low achieving university students: A Hong Kong study. *Educational Psychology. An International Journal of Experimental Educational Psychology*, 27, 597–606.

Summary

I joined the Estonian Literature master's programme with the aim of developing my critical skills and thus combining practice, i.e. my desire to write, with theory. When I embarked on my studies, I decided that for the master's project I would analyse the creative process behind my novel on the basis of self-reflection and literary theory.

As part of the master's project, I analysed the journey of writing the novel *Mitte üksnes sõnad*: story idea formation, writing process and publication; I reflected on my strengths and weaknesses and wrote down new learning objectives and devised an action plan.

In the first theoretical part of the master's project, I introduced the main functions and the morphology of folktales based on Vladimir Propp's syntagmatic model of 31 narrative functions presented in *Morphology of the Folktale* (published in Russian in 1928, and in English in 1958), and explained the concepts of young adult and coming-of-age literature. Next, I compared Propp's syntagmatic model to Holbek's paradigmatic model, my own novel and the concepts of young adult literature and coming-of-age novel simultaneously. In the second part, I examined the possibilities of self-reflection, its definition and importance to creators. In the third practical part of the master's thesis, I introduced various stages of the creative process behind the novel *Mitte üksnes sõnad*, presented conclusions and potential new learning objectives. The entire novel *Mitte üksnes sõnad* has been annexed to the master's thesis.

In the course of the master's project I received feedback and recognised the shortcomings of the novel, which I will take into account in the writing of my next novel.

The study showed that, in terms of structure, the genres of young adult and coming-of-age literature have clear similarities with the models of folktales. The protagonists go through a process of growing up, encountering many hardships on the way, which ultimately leads to them learning to take responsibility and creates a happy ending. In the case of folktales, the reader knows how the story ends from the beginning, however, in the case of young adult and coming-of-age novels, the result may be both expected or unexpected. Nevertheless, from a certain point of view, the conclusions of different narratives may still be called happy endings (e.g. taking responsibility, confessing or going to prison in the case of a crime).

The study showed similarities between the models created by folklorists and the genres of young adult and coming-of-age literature: all of these are focused on the characters' growth process, primarily, on the development of the protagonist and, secondly, on educating the reader. Both Propp and Morgenstern state that the growth story is the true foundation of a narrative, which according to Propp's model allows characters to develop and grow as a result of hardships. Focus is placed on moral development and growth. The protagonists of both coming-of-age novels and folktales are impressionable and susceptible to the influences of the surrounding world and society, in which the opportunity for growth lies in the ability to welcome these influences and use them in a reasonable manner. Similarly to coming-of-age novels, young adult novels also focus on the personal development and growth of an individual, additionally, there are also similarities with folktales in which authors concentrate on the plot.

The study revealed that both Propp's syntagmatic model of 31 narrative functions and Holbek's paradigmatic model contain similar elements with the genres of young adult and coming-of-age literature. In the analysis of the morphology of folktales and the genres of young adult and coming-of-age literature, I have realised that the novel written by me has similarities with these models and genres, however, as the narrative of my novel describes the growing up of a young person, resulting in moral and psychological development, it has most similarities with the genre of young adult literature.

Schematically, folktales and young adult and coming-of-age novels have a lot in common. Novels that place more emphasis on activity, not the detailed descriptions of characters' personalities, and which have a happy ending, have the most similarities with the folktale model. In the writing of my novel, I used my own life story as the basis, thus all the introductory actions related to characters have happened in real life. In addition, the locations referred to in the novel are mostly accurate. The narrative was written without a plot diagram, the process was more like therapeutic writing. Symbolic elements as the bearers of emotional motifs, genre-specific similarities through character functions, and fictional happy endings for each character are what make the whole narrative folktale-like. In the writing of the novel, I tried to understand and analyse the development of the characters as a bystander. The narrative of the novel was set up as a colourful biographical jigsaw puzzle that needed to be solved properly. Retrospectively, as I was researching different models of folktales and coming-of-age novels, I noticed several similarities between them, which supported my opinion that the personal growth and development of humans has not changed over time. In order to develop, humans need to experience on their own both failure, disappointment and emotional confusion – all of

these stages aid them in reaching inner balance. If these steps in the development process are not taken, it may be difficult to take responsibility for one's own actions later in life.

Therefore, based on the methodological part of the master's thesis, the novel written by me, without following a planned plot diagram, is a combination of both Propp's and Holbek's models and the genres of young adult and coming-of-age literature.

In conclusion, hardships play a key role in both human development and the writing of young adult and coming-of-age novels as well as folktales. Hardships are essential for gaining a better understanding of one's own life and taking responsibility for it, as well as for communicating to the reader that happy and good endings can only happen after you have learned something. My hypothesis that the genre of folktales is similar to that of young adult and coming-of-age literature was confirmed by a comparison of my own novel, another similar novel, Propp's syntagmatic model of 31 narrative functions, and Holbek's paradigmatic model. Although the genre of coming-of-age literature is much more extensive and ambivalent, it can be said that the different models of folktales form potential narrative-supporting elements of the coming-of-age genre.

As a result of the master's project, I became more interested in studying, on the basis of years and authors (female, male), the potential differences and similarities between young adult and coming-of-age novels and folktales written by authors from different cultures and investigating whether the narratives of southern European folktales and young adult and coming-of-age novels differ from those of northern European origin by year and author and whether they have any similarities.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kristina Ruder,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Romaani „Mitte üksnes sõnad“ loomisprotsess ja eneserefleksioon“, mille juhendaja on Meelis Friedenthal, reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kristina Ruder

Tartus, 20. mai 2022